

The Specific Legal System Governing the Formation of Insurance Companies and Institutions

Majid Banei Oskoei *

Associate Professor, Private and Economic Law, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Mohammad Javad Ghorbani

LLM, Private and Economic Law, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

1. Introduction

Today, insurance coverage is crucial in commercial and economic activities; however, like many economic functions, insurance requires significant financial resources. Generally, there are two main ways to provide these resources: proprietary and non-proprietary methods. Non-proprietary funding can come in various forms, such as loans, debt from credit purchases, pre-received amounts, or unpaid taxes. Typically, lenders assess the applicant's status and take appropriate guarantees at the time of credit allocation. However, insurance companies operate differently because their resources are derived from two primary sources: proprietary contributions (capital and equity) and debts (both current and non-current). Most of these liabilities stem from unfulfilled obligations to insurers, known as

* Corresponding Author: banaeioskoei@atu.ac.ir

How to Cite: Banei Osk, M. & Ghorbani, M. J., "The Specific Legal System Governing the Formation of Insurance Companies and Institutions", The Quarterly Journal of Public Law Research, Vol. 26, No. 84, (2024), 79-122 Doi: [10.22054/QJPL.2024.69214.2812](https://doi.org/10.22054/QJPL.2024.69214.2812)

technical reserves, which are accumulated through the sale of insurance policies. As a result, policyholders and insurance beneficiaries often worry about the insurer's ability to meet their obligations for several reasons. First, the exact amount of the insurer's obligation is often unknown, making it difficult to estimate potential future losses or whether these losses will actually occur. Second, due to various factors (e.g., the uncertainty of future damages), it is challenging to obtain adequate guarantees from the insurer. Third, there is often no direct correlation between the insurance premium and potential losses. Fourth, acceptance of extraordinary insurance obligations usually represents only a small portion of the insurer's overall resources. It should be noted that managers and insurers exercise control over resources that belong to others, yet they do not provide guarantees for these resources. Meanwhile, creditors have no role in the company's management. These factors, although essential to the insurance industry, underscore the need for regulations that protect the rights of all stakeholders and prevent abuse or negligence by the owners and managers of insurance companies. Consequently, in most countries, these services can only be offered by special institutions and commercial companies that operate under strict regulatory frameworks. It is particularly important to establish performance guarantees and specific mechanisms to fulfill obligations, especially long-term commitments, because many businesses depend on insurance coverage to support their operations. When insurers fulfill their responsibilities effectively, they provide a guarantee for stable economic and financial activities. At the same time, these regulatory requirements should not undermine the principles of corporate governance within the industry or overly restrict the decision-making powers of insurance company managers. This is especially critical in the context of privatization and reduced government involvement, which have made the regulations of corporate governance even more relevant. Such regulatory requirements, together with the development-oriented approach in this relatively young industry, highlight the importance of establishing

special regulations to govern relationships among insurance stakeholders, particularly in the areas of company operations and contracts.

1. Literature Review

Most research in the field of insurance has focused primarily on insurance contracts, while studies on insurance companies themselves are limited and tend to concentrate on corporate governance rules. However, the structure of insurance companies and the specific regulations that govern them as providers of insurance services are just as important as the contracts they issue.

2. Materials and Methods

The present study used a descriptive–analytical approach and a library research method to examine and explain the specific regulations governing insurance companies.

3. Results and Discussion

Well-designed insurance regulations, alongside other economic factors, can help alleviate the concerns of stakeholders—especially merchants involved in commercial transactions, which inherently carry risk. This can, in turn, foster business development and economic growth. In Iran's legal system, insurance regulation was initially limited and sporadic until the 1970s. A key turning point came with the Establishment Act of Bimeh Markazi Iran/Central Insurance of IR Iran & Insurance Operations in 1971. This law's significance lies not just in its 73 articles but in its establishment of a quasi-legislative body (i.e., the Supreme Council of Insurance), which has since issued numerous approvals, particularly concerning the establishment of insurance companies. In addition to general commercial laws that apply to insurance companies, recognized as one form of joint-stock company, two main regulatory streams govern

insurance companies. On one side are the special legislative approvals passed by the parliament specific to the insurance sector; on the other, over a hundred resolutions by the Supreme Council of Insurance, a substantial portion of which focus on the establishment and structure of insurance companies. These regulations have brought significant changes to the conditions for founding and organizing such companies, though they have, in some cases, led to disputes. A separate study is needed to examining the legal status and scope of the approvals of the Supreme Council of Insurance. The present research focused on the specific regulations governing insurance institutions, addressing the challenges and ambiguities that arise during their establishment and formation.

4. Conclusion

To establish an insurance company, it is essential to meet the general requirements stipulated in the commercial law, as well as specific conditions. The latter include a certain quorum of founders, the minimum amount of capital, the approval of the provisions in the model statutes, and the verification of the special qualifications of the managers at first. Additionally, specific conditions for the insurance agency must be addressed.

Keywords: Insurance, Business Law, Joint-stock Company, Supreme Council, Regulations

تحلیل حقوقی نظام خاص حاکم بر تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات بیمه

دانشیار گروه حقوق خصوصی و اقتصادی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران،
ایران

مجید بنایی اسکویی *

دانش آموخته کارشناسی ارشد گروه حقوق خصوصی و اقتصادی دانشگاه
علامه طباطبائی (ره)، تهران، ایران

محمد جواد قربانی

چکیده

ارائه خدمات بیمه در جهان امروز به دلیل ویژگی‌های اطمینان‌بخشی آن، هر روز در حال افزایش است و در اغلب کشورها، شکل و قالب خاصی برای فعالان این صنعت مقرر و اجازه فعالیت تنها در چارچوب و ضوابط مشخصی پیش‌بینی شده است. امروزه عمده مطالعات در حوزه قراردادهای و بخش‌اندکی به شرکت‌های بیمه آنهم معطوف به حاکمیت شرکتی است، در حالی که اهمیت ساختار و تشکیل شرکت‌های بیمه، اگر از قراردادهای بیمه بیشتر نباشد کمتر نخواهد بود. زیرا شرکت‌های بیمه می‌توانند بیش از سرمایه خود، ریسک بیمه‌ای را تحت پوشش قرار دهند و به واقع بخش اعظم منابع خود را از طریق فروش بیمه‌نامه‌هایی تامین می‌کنند که در صورت عدم توانایی در ايفای تعهدات، زیان‌های جبران‌ناپذیری به بیمه‌گذاران و سایر ذینفعان وارد و مآلاً موجب سلب اعتماد عمومی می‌شوند. از این رو شورای عالی بیمه و برخی نهادهای مقررات‌گذار مانند بیمه مرکزی، علاوه بر قواعد عمومی قانون تجارت، مقررات خاصی برای تاسیس شرکت‌های بیمه پیش‌بینی کرده‌اند که بخشی از مقررات یاد شده دارای ابهامات مهم و جدی و در عین حال چالشی برای چنین شرکت‌هایی است. این مقاله ضمن بیان قواعد و ضوابط خاص حاکم برای تاسیس شرکت‌های بیمه، سعی در تبیین ابهامات موجود دارد.

واژگان کلیدی: بیمه، قانون تجارت، شرکت سهامی، شورای عالی.

مقدمه

اهمیت ارائه خدمات بیمه در جهان امروز به دلیل ویژگی‌های اطمینان‌بخشی آن به‌ویژه در حوزه فعالیت‌های تجاری، هر روز در حال افزایش است و پوشش‌های بیمه‌ای نقش بی‌بدیلی در فعالیت‌های بازرگانی و اقتصادی بر عهده دارند، لکن عملیات بیمه همانند بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی نیازمند تامین منابع مالی است. معمولاً دو راه برای تامین منابع وجود دارد: آورده مالکانه و غیرمالکانه. آورده غیرمالکانه یا استقراض می‌تواند به اشکال مختلفی همچون وام، بدهی بابت خرید نسبه، پیش‌دریافت، مالیات پرداخت نشده و ... انجام شود. به طور معمول، اعتبار دهندگان در زمان تخصیص اعتبار، وضعیت متقاضی را بررسی و تضامین متناسب اخذ می‌کنند، اما در یک شرکت بیمه، وضعیت متفاوت است چراکه منابع شرکت بیمه از دو بخش اصلی بدست می‌آید: آورده مالکانه (سرمایه و حقوق صاحبان سهام) و بدهی‌ها (جاری و غیر جاری)^۱ که بخش اعظم این بدهی‌ها ناشی از تعهدات ایفا نشده به بیمه‌گذاران که اصطلاحاً ذخایر فنی نام دارد، به واسطه فروش بیمه‌نامه ایجاد شده است. بنابراین، بیمه‌گذاران و ذینفعان بیمه‌ای همواره نگران ایفای تعهدات بیمه‌گران هستند،^۲ زیرا: اولاً- میزان دقیق تعهد بیمه‌گر مشخص نیست، یعنی نمی‌توان تعیین کرد که میزان خسارت‌های آتی چقدر است و اساساً خسارت رخ می‌دهد یا خیر؟ ثانیاً- به دلایل مختلف از جمله مشخص نبودن میزان خسارت آتی، نمی‌توان از بیمه‌گر تضامینی متناسب اخذ کرد؛ ثالثاً- تناسبی میان حق بیمه تعیین شده و خسارات آتی وجود ندارد و رابعاً- پذیرش تعهدات بیمه‌ای فوق‌العاده در مقایسه با آورده مالکانه است که معمولاً بخش کوچکی از منابع بیمه‌گر را تشکیل می‌دهد.

بنا بر مراتب فوق، باید گفت: مدیران و مالکان بیمه‌گر، کنترل منابعی را در اختیار دارند که متعلق به دیگران است و بابت آن نیز تضامینی نداده‌اند و از طرفی، اعتبار دهندگان هم سهمی در کنترل شرکت ندارند. همه این عوامل و شرایط که البته لازمه صنعت بیمه است،

۱. کمیته فنی سازمان حسابرسی، مجموعه استانداردهای حسابداری، چاپ بیستم (تهران: سازمان حسابرسی، ۱۳۹۱) ص ۳۸.

2. Antal Raluca Medaa & Sumandea Smionescu Ioan, "Capital in Insurance Companies Efficient Creditor Protection or Outdated Concept?", Emerging Markets Queries in Finance and Business, Vol. 3, (2012), p. 845.

اقتضا دارد مقرراتی وضع شود که حقوق همه ذینفعان رعایت و از سوء استفاده و حتی از اقدامات سهل انگارانه مالکان و مدیران شرکت‌های بیمه جلوگیری گردد. لذا در اکثر کشورهای جهان این خدمات صرفاً از سوی موسسات و شرکت‌های تجاری معین قابل ارائه بوده و قواعد ویژه‌ای نیز بر این موسسات حاکم است. پیش‌بینی ضمانت اجراها و سازوکارهای خاص برای ایفای تعهدات به‌ویژه بلندمدت بسیار با اهمیت است، چراکه بسیاری از بازرگانان و شرکت‌های تجاری با تکیه بر پوشش‌های ابتیاع شده از شرکت‌های بیمه، فعالیت‌های خود را سامان و اقدام به فعالیت می‌نمایند و در صورتی که فعالان بیمه وظایف خود را به درستی انجام دهند، تضمینی برای فعالیت‌های اقتصادی و مالی خواهند بود.^۱ از سوی دیگر این الزامات نباید به اصول حاکمیت شرکتی این صنعت لطمه وارد و قدرت تصمیم‌گیری را از مدیریت شرکت‌های بیمه سلب نماید. به‌ویژه اینکه با اجرای سیاست‌های خصوصی‌سازی و محدود شدن فعالیت دولت، قواعد حاکمیت شرکتی اهمیت روزافزونی پیدا کرده است.^۲ الزامات یادشده، همراه با رویکرد توسعه‌ای این صنعت نسبتاً نوپا، مقتضی وجود مقررات خاص برای تنظیم روابط فعالان بیمه در حوزه‌های مختلف به‌ویژه شرکت‌ها و قراردادهای بیمه است. متأسفانه عمده پژوهش‌های انجام شده در حوزه بیمه، متمرکز در قراردادهای بیمه است و مطالعات و پژوهش‌های حوزه شرکت‌های بیمه، اندک و آنهم معطوف به ضوابط حاکمیت شرکتی است،^۳ در حالی که اهمیت ساختار و قالب شرکت‌های بیمه و قواعد خاص حاکم بر آنها به‌عنوان ارائه دهنده خدمات بیمه‌ای، اگر بیش از قراردادها نباشد کمتر نیست.

1. Sebastian Schich, *Insurance Companies and the Financial Crisis* (Financial Market Trends, 2009) P. 2.

۲. میثم کاویانی و همکاران، «بررسی تاثیر حاکمیت شرکتی بر کارایی صنعت بیمه ایران»، فصلنامه پژوهشنامه بیمه، سال ۳۳، شماره ۳، (۱۳۹۷)، ص ۲۴ و شمس‌اله سلامی و همکاران، «شناسایی و اولویت‌بندی عوامل حاکمیت شرکتی مطلوب در شرکت بیمه ایران»، فصلنامه پژوهشنامه بیمه، سال ۳۵، شماره ۴، (۱۳۹۹)، ص ۲۰۲.

۳. محمود باقری و محمد ساردوئی‌نسب، «مطالعه راهبری شرکتی بیمه در حقوق ایران»، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، دوره ۴۴، شماره ۴، (۱۳۹۳) و سید موسی موسوی مرادی، طرح پژوهشی چارچوب حاکمیت شرکتی در شرکت‌های بیمه، پژوهشکده بیمه، (۱۳۹۵) - لازم به ذکر است نتیجه این طرح منجر به تدوین آیین‌نامه شماره ۹۳ شورای عالی بیمه شد.

بی‌تردید وجود مقررات متناسب با بیمه می‌تواند در کنار سایر عوامل اقتصادی، ضمن رفع نگرانی اشخاص ذینفع به‌ویژه تجار در معاملات تجاری که همواره خطر، عجز و قرین فعالیت‌های آنهاست موجب توسعه فعالیت‌های تجاری و مآلاً رشد اقتصادی گردد. در نظام حقوقی ایران، پیش از دهه پنجاه خورشیدی، مقررات محدود و پراکنده‌ای توسط مقنن وضع شده است، اما نقطه عطف مقررات بیمه با تصویب «قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه‌گری»^۱ در سال ۱۳۵۰ آغاز می‌شود. ویژگی این قانون نه به جهت وضع قواعدی در ۷۳ ماده، بلکه پیش‌بینی تشکیل نهادی شبه‌قانونگذار به نام شورای عالی بیمه می‌باشد که تاکنون مصوبات مختلفی در حوزه‌های مرتبط به‌ویژه برای تشکیل شرکت‌های بیمه مقرر کرده است. به عبارت دیگر علاوه بر شمول مقررات قانون تجارت بر شرکت‌های بیمه به‌عنوان یکی از مصادیق بارز شرکت‌های تجاری در قالب شرکت سهامی، دو جریان مقررات‌گذاری در خصوص شرکت‌های بیمه دیده می‌شود: از یک سوی، مصوبات خاص مجلس در حوزه بیمه و از سوی دیگر، تصویب بیش از صد مصوبه از سوی شورای عالی بیمه است که بخش قابل توجهی از آن به شرکت‌های بیمه اختصاص دارد و تغییرات قابل ملاحظه‌ای در شرایط تاسیس و تشکیل اینگونه شرکت‌ها بوجود آورده که البته در برخی موارد، موجب سردرگمی و در نتیجه بروز اختلاف گردیده است. بررسی جایگاه و قلمرو حقوقی مصوبات شورای عالی بیمه، خود مستلزم پژوهشی مستقل است که امکان طرح آن در این مقاله نمی‌گنجد و لذا موضوعات این مقاله، متمرکز بر قواعد خاص حاکم بر موسسات بیمه و ایضاً چالش و ابهامات موجود در مرحله تاسیس و شکل‌گیری و تبیین آنها است.

۱. ماهیت حقوقی فعالان حوزه بیمه

۱-۱. تاسیس و فعالیت در قالب شخص حقوقی

تصدی به عملیات بیمه، عمل تجاری است^۲ و مآلاً متصدی به‌عنوان تاجر، مشمول حقوق و تکالیف مختص بازرگانان است، لکن در قانون تجارت برخلاف برخی از فعالیت‌های

۱. حسن حیدری و راضیه چاقری، مجموعه آیین‌نامه‌ها و مصوبات شورای عالی بیمه، چاپ اول (تهران: بیمه مرکزی، ۱۳۹۳).

۲. بند ۹ ماده ۲ قانون تجارت ۱۳۱۱.

تجاری مانند دلالتی و حق العمل کاری یا حمل و نقل، مقررات جداگانه‌ای برای فعالیت بیمه‌ای وجود ندارد. نظر به اطلاق بند ۸ ماده قانون تجارت و همچنین ماده ۱ قانون بیمه، هر شخص اعم از حقیقی یا حقوقی می‌تواند به عرضه بیمه اقدام نماید، اما نظر به ثبات و دوام اشخاص حقوقی در مقایسه با اشخاص حقیقی،^۱ مقنن به درستی به موجب مواد ۳۱ و ۶۶ قانون یادشده، عملیات بیمه‌ای را منحصرأً توسط اشخاص حقوقی آنهم در قالبی معین مجاز دانسته است.^۲

اصولاً امروزه بسیاری از فعالیت‌های تجاری توسط اشخاص حقوقی انجام می‌شود. دلایل متعددی از قبیل: بررسی آسان سوابق و عملکرد، تجمع سرمایه‌های کوچک و پراکنده و تضمین‌های اجرای تعهدات و امثالهم برای سپردن فعالیت و معاملات تجاری به اشخاص حقوقی به‌ویژه در حوزه بیمه وجود دارد.^۳ همواره یکی چالش‌های مهم صنعت بیمه، نگرانی بیمه‌گذاران از چگونگی امکان جبران خسارت به هنگام وقوع حادثه از سوی بیمه‌گر است. به طور معمول، سپردن زمام امور تصمیم‌گیری و کنترل فعالیت‌های بیمه‌ای به یک متعهد حقیقی، ریسک فعالیت‌های بیمه‌ای را افزایش می‌دهد، در حالی که تعدد متعهدین، بکارگیری خرد جمعی و توزیع مسئولیت ناشی از تصمیمات از طریق ساختار شرکت‌های تجاری، کارایی بهتری به همراه دارد و مآلاً حقوق ذینفعان، بهتر تامین می‌شود. بر همین مبنا نیز رویکرد قانونگذار ایرانی در سال‌های اخیر بر گستره مسئولیت‌های حقوقی و حتی کیفری اشخاص حقوقی معطوف شده است. از ابتکارات حقوق کیفری جدید، شمول قلمرو مسئولیت‌ها، علاوه بر شخص حقوقی به عنوان موجود فرضی و اعتباری،^۴ بر

۱. غلامحسین جباری، حقوق بیمه (تهران: دانشگاه علامه طباطبائی (ره)، ۱۳۹۵)، ص ۱۰.

۲. به موجب تبصره ماده ۳۱، مجوز فعالیت شرکت‌های بیمه خارجی با رعایت مقررات فصل چهارم قانون مذکور داده شده است.

۳. اصغر محمودی، «تشکیل شرکت با عضو واحد»، مجله علوم انسانی، شماره ۶۱، (۱۳۸۴)، ص ۱۲۴.

۴. قاسم نخعی‌پور و محمدعلی سعیدی، «اعتبارات عقلایی در تحلیل مبنای شخصیت حقوقی»، آموزه‌های فقه مدنی، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۱۹، (۱۳۹۸)، ص ۸۶.

اشخاص حقیقی اداره کننده آن است که می تواند موجب رفع نگرانی و در نتیجه تضمینی مناسب برای ذینفعان باشد.^۱

۱-۲. تشکیل بیمه در قالب شرکت سهامی عام یا شرکت تعاونی سهامی عام همانطور که پیشتر بیان شد، اشخاص حقوقی تنها مجاز به عرضه خدمات بیمه می باشند. اما پرسش بعدی آن است که تشکیل شخصیت حقوقی برای عرضه بیمه، در کدام قالب های پذیرفته شده در قانون تجارت مناسب است؟ آیا شرکت های با مسئولیت نامحدود مانند شرکت تضامنی نسبت به شرکت های با مسئولیت محدود مانند شرکت سهامی مناسب تر نیستند؟

شاید در بدو امر چنین به نظر برسد در یک شرکت تضامنی که مسئولیت شرکاء، مطلق و نامحدود و به عبارت دیگر تضامنی است مناسبتر باشند، اما از آنجا که این گروه از شرکت ها متکی بر اشخاص و مدیریت به مالکیت نزدیکتر است، لزوماً متخصصان، سهامدار عمده نیستند و لذا اینگونه شرکت ها برای ایجاد شرکت های بیمه مناسب به نظر نمی رسند و تشکیل شرکت های سهامی بر سایر شرکت های تجاری ترجیح دارند. ضمن اینکه مسئولیت متصور برای شرکای شرکت تضامنی، تنها پس از انحلال شرکت و تصفیه اموال شرکت محقق می شود و از این نظر نمی تواند تضمین مناسبی برای ایفاء تعهدات جاری شرکت تلقی شود. علاوه بر این برخلاف شرکت تضامنی، ادامه حیات شرکت سهامی وابستگی به شرکا ندارد و لذا فوت یا حجر شریک، تاثیری در ادامه فعالیت شرکت نخواهد داشت.^۲

بر همین مبنا نیز اجازه فعالیت بیمه ای در سال ۱۳۵۰ مطابق ماده ۳۱ قانون تاسیس بیمه تنها در قالب شرکت های سهامی عام پیش بینی گردید، لکن در سال ۱۳۹۹ به موجب ماده ۲

۱. مطابق ماده ۶۵ قانون تاسیس بیمه مرکزی و بیمه گری، در صورتی که به حکم دادگاه مسلم شود ورشکستگی مؤسسه بیمه به علت تقصیر و تقلب مدیر یا مدیران بوده است در صورت عدم تکافوی دارایی مؤسسه، مدیران فوق متضامناً مسئول پرداخت طلب بیمه گذاران و بیمه شدگان خواهند بود.

۲. ربیعا اسکینی، حقوق شرکت های تجاری، جلد دوم، شرکت های سهامی عام و خاص (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۹۳) ص ۱۷.

آیین‌نامه شماره ۱۰۰ شورای عالی بیمه، امکان تاسیس و فعالیت در قالب شرکت تعاونی سهامی عام را فراهم نمود.

تصمیم شورای عالی بیمه نسبت به اعطای مجوز تاسیس و فعالیت شرکت‌های بیمه در قالب شرکت‌های تعاونی سهامی عام محل ایراد است: اولاً- نظر به تصریح قانون تاسیس بیمه، قالب منحصر برای فعالیت در حوزه بیمه، شرکت‌های سهامی عام می‌باشند و شورای عالی بیمه که به موجب همان قانون تشکیل و صلاحیت وضع مقررات در حوزه بیمه دارد، نمی‌تواند برخلاف قواعد خاص قانون یادشده اقدام نماید. در صورتی که نظر به گسترش فعالیت در قالب شرکت‌های دیگر باشد، تنها با اصلاح قانون امکان‌پذیر است. ثانیاً- اعطای مجوز از سوی شورای عالی بیمه به شرکت تعاونی سهامی عام اقدامی شتاب‌زده است و توجهی به ماهیت، ساختار و همچنین مقررات حاکم بر چنین شرکت‌هایی نشده است.^۱ صرف‌نظر از ماهیت دو‌گانه سهامی-تعاونی، اصولاً شرکت‌های تعاونی تاجر تلقی نمی‌شوند و به جهت ساختار و الزامات مختص خود، دارای محدودیت‌هایی مانند عدم قابلیت تامین و افزایش سرمایه از طریق بازار سرمایه یا عدم نظارت بر عملکرد مدیریتی می‌باشند که مآلاً توان همراهی با شرکت‌های سهامی را ندارند و لذا تشکیل شرکت در قالب شرکت تجاری سهامی ترجیح دارد.^۲

هرچند مطابق قانون بیمه، تاسیس و آیین‌نامه مذکور، تشکیل شرکت‌های بیمه تنها در دو قالب یاد شده امکان‌پذیر است، لکن در عمل، بیمه مرکزی ایران به‌رغم ممنوعیت قانونی اقدام به تایید دو اساسنامه شرکت سهامی خاص با نام‌های «امید» و «آسماری» در مناطق آزاد تجاری نموده که نظر به خروج از صلاحیت اختیارات قانونی، بنظر می‌رسد هر ذینفعی می‌تواند تقاضای ابطال این دو شرکت تجاری را از دادگاه درخواست نماید.

۱. در خصوص ماهیت حقوقی شرکت‌های تعاونی سهامی عام، اختلاف نظر است. برخی چنین شرکتی را سهامی و برخی تعاونی و برخی هم دارای قالب مختص به خود می‌دانند (سیدبهباد پورسید و محمود مطهرپور، «ماهیت حقوقی شرکت‌های تعاونی سهامی عام»، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال نوزدهم، شماره ۷۰، (۱۳۹۱)، ص ۱۲ به بعد).

۲. محمود باقری و همکاران، «تحلیل مبانی الزام تشکیل شرکت‌های بیمه در قالب شرکت سهامی عام»، فصلنامه پژوهشنامه بیمه، سال ۳۶، شماره ۴، (۱۴۰۰)، ص ۱۵۳.

۳-۱. تاسیس در قالب شرکت‌های بیمه ایرانی و چالش‌های سرمایه‌گذاران ایرانی

مطابق ماده ۳۱ قانون تاسیس بیمه مرکزی و بیمه‌گری، عملیات بیمه در ایران به وسیله شرکت‌های سهامی عام ایرانی که کلیه سهام آنها با نام بوده و با رعایت این قانون و طبق قانون تجارت به ثبت رسیده باشند، انجام خواهد گرفت. به‌رغم گویا بودن ماده فوق، محدودیت‌های عملی در فعالیت ایرانیان در صنعت بیمه قابل مشاهده است که ناشی از سایر قوانین مرتبط وارد است.

برای تعیین تابعیت شرکت‌های تجاری از جمله شرکت‌های بیمه، ضابطه‌های متفاوتی وجود دارد: از سویی وفق ماده یک قانون ثبت شرکت‌ها مصوب ۱۳۱۰: «هر شرکتی که در ایران تشکیل و مرکز اصلی آن در ایران باشد شرکت ایرانی محسوب است.» و از سوی دیگر ماده ۵۹۱ قانون تجارت ۱۳۱۱، تابعیت اشخاص حقوقی را تابعی از اقامتگاه دانسته و مقرر داشته است: «اشخاص حقوقی، تابعیت مملکتی را دارند که اقامتگاه آنها در آن مملکت است.» از این رو اعتقاد به هریک از دو قانون ممکن است در تعیین ایرانی بودن شرکت بیمه تردید ایجاد کند، چراکه اختلاف بین این دو قانون زمانی ظاهر می‌شود که شرکت بیمه توسط ایرانیان در خارج تشکیل ولی مرکز اصلی که ضابطه تعیین اقامتگاه است در ایران باشد. علاوه بر این به جهت تعارض ظاهری که بین ماده ۱۰۰۲ قانونی مدنی با ماده ۵۹۰ قانون تجارت وجود دارد، ضابطه تعیین اقامتگاه اشخاص حقوقی نیز خود محل مناقشه است.^۱

به نظر تفاوتی بین ضوابط ارائه شده در قوانین مدنی و تجارت وجود ندارد، زیرا «اساساً اداره و کنترل شخص حقوقی، ملاک تعیین اقامتگاه است. در این خصوص بین اداره و

۱. برخی از نویسندگان قائل به نسخ ضمنی مواد مرتبط در قانون تجارت (سیدعلی شایگان، حقوق مدنی، چاپ اول (تهران: نشر طه، ۱۳۷۵) صص ۱۴۵ و ۱۴۶) هستند. بعضی نیز معتقدند قانون تجارت مخصص قانون مدنی است (محمد صقری، حقوق بازرگانی، ورشکستگی نظری و عملی، چاپ اول (تهران: سهامی انتشار، ۱۳۷۶) ص ۱۳۱ و محمدحسین قائم‌مقام فراهانی، ورشکستگی و تصفیه (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۵) صص ۴۳ و ۱۴۳) و برخی دیگر معتقدند، اساساً تعارضی بین مفهوم اقامتگاه در این دو ماده وجود ندارد و در هر دو قانون در تعیین اقامتگاه از ملاک واحدی استفاده شده است (حسینعلی کاتبی، حقوق تجارت، چاپ هفتم (تهران: گنج دانش، ۱۳۷۵) ص ۳۹ و مجید بنایی اسکویی، «دعوی ورشکستگی»، مجموعه مقالات (تهران: جنگل، ۱۳۹۹) ص ۲۷۷ به بعد.

مرکز اصلی شخص حقوقی غیرتاجر مانند یک موسسه آموزشی و شخص حقوقی تجاری مانند یک شرکت تجاری تفاوتی وجود ندارد. زیرا آنچه مهم می‌باشد امکان رجوع به شخص حقوقی است. بدیهی است در شرکت‌های تجاری، محلی که مجامع عمومی در آن محل تشکیل یا مدیران شرکت اعم از اعضای هیات مدیره، مدیرعامل و سایر مدیران میانی شرکت در این محل مستقرند یا اشخاص ثالث برای انعقاد قراردادها و انجام معاملات به آن محل مراجعه می‌کنند، باید به عنوان اقامتگاه شرکت محسوب گردد. در خصوص اشخاص حقوقی غیرتاجر نیز باید چنین ملاکی برای تعیین اقامتگاه رعایت شود.^۱

هرچند قانون ثبت شرکت‌ها از دو ضابطه برای تعیین شرکت ایرانی استفاده نموده است، ضابطه اول، محل تشکیل و ضابطه دوم، مرکز اصلی یا همان محل اداره یا فعالیت. ضابطه دوم، بنا بر توضیحاتی که در بالا مطرح شد، تفاوتی با قانون تجارت و حتی قانون مدنی ندارد. به عبارت دیگر در قانون ثبت بجای اینکه به اقامتگاه اشاره کند، مستقیماً به ضابطه تعیین اقامتگاه اشاره کرده است. اما شرط تشکیل شرکت تجاری در ایران، قیدی اضافی است که مآلاً شامل شرکت‌های تجاری که در خارج تشکیل ولی محل اقامتگاه آنها ایران است نمی‌شود و از این جهت ایراد، همچنان باقی است.

آنچه که پیشتر برای تعیین تابعیت ایرانی شرکت‌های تجاری از جمله شرکت بیمه از آن سخن به میان آمد، معطوف به محل تشکیل و فعالیت شرکت تجاری بود، در حالی که در برخی از نظام‌های حقوقی، به تابعیت موسسین هم توجه می‌شود. در نظام حقوقی ایران این موضوع برای بعضی از فعالیت‌های خاص مورد توجه بوده است. برای مثال برای تاسیس شرکت‌های تجاری در حوزه پولی و بانکی، به تابعیت اشخاص حقیقی موسس و سپس سهامداران آن توجه شده است. مطابق بند ج ماده ۳۱ قانون پولی و بانکی کشور، اصلاحی ۱۳۵۴/۴/۲۳ مقرر می‌کند: «هر بانکی که بیش از ۴۰٪ سرمایه آن متعلق به اشخاص حقیقی اتباع خارج یا اشخاص حقوقی خارجی باشد از نظر این قانون بانک خارجی محسوب می‌شود و باید تحت عنوان بانک خارجی به ثبت برسد.» بنابراین ملاحظه می‌شود که با تعلق بیش از ۴۰ درصدی سرمایه به اتباع خارجی، بانک تاسیس شده را باید خارجی تلقی کرد. هرچند این قانون مشخص نمی‌کند این بانک خارجی متعلق به کدام کشور

۱. مجید بنایی اسکویی، همان، صص ۲۷۶ و ۲۷۷.

می‌باشد و بنظر هم بسیار دشوار است، چرا که تعیین تابعیت اشخاص که یک رابطه سیاسی - حقوقی بین شخص و دولت متبوع می‌باشد،^۱ در صلاحیت همان کشوری است که این تابعیت را اعطا می‌کند. از طرفی در صورت وجود اتباع مختلف در یک شرکت، چگونه می‌توان تابعیت این شخص حقوقی را مشخص کرد؟ ضابطه تعلق حداکثر ۴۰ درصد سرمایه به خارجی‌ان نه تنها در زمان تاسیس، بلکه در ادامه فعالیت بانک نیز باید رعایت شود. از این رو برابر بند «د» ماده ۳۱ قانون اصلاحی ۱۳۵۴/۰۴/۲۳ مقرر می‌کند: «بانک‌های ایرانی نمی‌توانند بیش از ۴۰٪ سهام خود را به اتباع خارجی یا اشخاص حقوقی که ۷۵٪ سرمایه آن متعلق به اتباع ایرانی نیست منتقل نمایند.»^۲

۴-۱. رقابت نابرابر در تاسیس و فعالیت شرکت‌های بیمه خصوصی با دولتی
شناسایی شرکت بیمه دولتی از شرکت خصوصی دارای آثار و نتایج مهمی است که مهمترین آن، خروج شرکت دولتی از مقررات عمومی حاکم بر شرکت‌های تجاری و وجود قواعد مختص خود است که موجب رقابت نابرابر در بین شرکت‌های دولتی با خصوصی می‌شود. در تعریف ساده شرکت دولتی مذکور در ماده ۴ قانون مدیریت خدمات کشوری، می‌توان گفت هر شرکتی که به موجب قانون تشکیل و بیش از ۵۰٪ سرمایه آن متعلق به دولت باشد، شرکت دولتی است.^۳ ملاک فوق برای شناسایی شرکت دولتی ناکافی و شامل شرکت‌هایی که پس از انقلاب ملی اعلام شدند نمی‌شود. به همین منظور ماده ۴ قانون محاسبات عمومی در حکمی عام مقرر می‌کند: «شرکت دولتی واحد سازمانی مشخصی است که با اجازه قانون به صورت شرکت ایجاد شود و یا به حکم قانون و یا دادگاه صالح، ملی و یا مصادره شده و به عنوان شرکت دولتی شناخته شده باشد و بیش از ۵۰٪ سرمایه آن متعلق به دولت باشد. هر شرکت تجاری که از طریق سرمایه‌گذاری شرکت‌های دولتی ایجاد شود، مادام که بیش از پنجاه درصد سهام آن متعلق به شرکت‌های دولتی است، شرکت دولتی تلقی می‌شود.» متأسفانه در سه دهه اخیر با شکل‌گیری

۱. ابوالفضل قاضی شریعت پناهی، *بایسته‌های حقوق اساسی*، چاپ ۱۴ (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۳) ص ۵۹.

۲. شاهین طیار، طرح پژوهشی ادغام و تملیک در شرکت‌های بیمه، پژوهشکده بیمه، گروه پژوهشی مطالعات اسلامی بیمه، پاییز، (۱۳۹۷).

۳. محمد امامی و کوروش استوارسنگری، *حقوق اداری*، چاپ پانزدهم، جلد اول (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۱) ص ۱۳۲.

شرکت‌های زیرمجموعه دولت به روش‌های سرمایه‌گذاری‌های پیچیده،^۱ نوع خاصی از شرکت‌هایی ایجاد شده‌اند که به طور مستقیم سهم دولت کمتر از ۵۰٪ ولی به طور غیرمستقیم سرمایه دولت در این نوع از شرکت‌ها که می‌توان آنها را شرکت‌های شبه‌دولتی نامید، بیش از ۵۰٪ است.

علاوه بر این به موجب اصل ۴۴ قانون اساسی، دولت به‌عنوان یک کارفرمای بزرگ تجاری بی‌رقیب^۲ تلقی و بخش ناچیزی از فعالیت‌های اقتصادی به بخش خصوصی محول شده است، در حالی که وظیفه اصلی دولت دخالت مستقیم در فعالیت‌های اقتصادی و تصدی‌گری فعالیت بازرگانی نیست، بلکه به‌عنوان نهاد سیاستگذار کلان، عهده‌دار هدایت، نظارت و کنترل‌گر اعمال کلیه فعالان اقتصادی است و جز به ضرورت نباید متولی و متصدی فعالیت‌های اقتصادی گردد.^۳ اما مطابق سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری، بدون آنکه تغییری در قانون اساسی ایجاد شود که البته بسیار دشوار است، تاسیس و فعالیت شرکت‌های خصوصی ایرانی و همچنین فعالیت اشخاص خارجی در صنعت بیمه فراهم و قوانین و مقرراتی نیز متعاقباً تصویب گردید و به تدریج، گستره فعالیت‌های بیمه دولتی کاهش و در حال حاضر تنها به شرکت سهامی بیمه ایران محدود شده است.

۵-۱. تاسیس و فعالیت در قالب نمایندگی و شعب بیمه

فعالیت‌های بیمه همواره از طریق شرکت‌ها و موسسات اصلی انجام نمی‌شود و در برخی مواقع شرکت بیمه ترجیح می‌دهد بخشی از فعالیت‌های خود را از طریق نمایندگان خود انجام دهد. دلایل متعددی از قبیل توسعه فعالیت، کاهش هزینه‌ها، تسهیل و تسریع در عملیات بیمه برای واگذاری بخشی از امور شرکت‌های بیمه به نمایندگان و شعب وجود

۱. علی نصیری اقدم و محسن فاتحی زاده، «سهم بخش خصوصی و بخش عمومی از واگذاری شرکت‌های دولتی»، جستارهای اقتصادی، شماره ۱۶، (۱۳۹۰)، ص ۱۱.

۲. محمود اسلامیان، «تأملی بر اجرای اصل ۴۴»، نامه اتاق بازرگانی، شماره ۵۲۲، (۱۳۹۰)، ص ۵.

۳. آرین پتفت و احمد مومنی راد، «سیر تحول نحوه مداخله دولت در اقتصاد از منظر حقوق عمومی، از نظر دولت رفاه تا دولت تنظیمی»، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، سال ۱۷، شماره ۴۷، (۱۳۹۴)، ص ۱۹۹.

دارد. بر همین مبنا نیز شورای عالی بیمه مطابق مصوبه ۷۵، فعالیت در قالب نمایندگی اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی را تجویز نموده است.

برای اخذ پروانه فعالیت نمایندگی، شرایط سخت گیرانه‌ای پیش‌بینی شده است که از جمله آن می‌توان به داشتن حداقل مدرک تحصیلی در رشته‌های مرتبط، گذراندن آزمون متمرکز تحت نظر بیمه مرکزی و نداشتن شغل دیگری به جز نمایندگی بیمه اشاره کرد. برخلاف تأسیس شرکت بیمه که الزاماً در قالب شرکت سهامی عام پذیرفته شده است، در تأسیس نمایندگی و شعب بیمه این سخت‌گیری دیده نمی‌شود. بر همین مبنا مطابق مواد ۱ و ۶ آیین‌نامه شماره ۷۵ شورای عالی بیمه، نمایندگی بیمه می‌تواند بصورت شرکت سهامی خاص نیز تشکیل شود.

اصولاً هر فعالیت اقتصادی و تجاری از جمله تأسیس شرکت بیمه یا نمایندگی یا دایر کردن شعب، دارای الزامات و اقتضائات خاص خود می‌باشد که یکی از آنها، اطلاعات و دانش کافی بر مقررات حاکم بر فعالیت می‌باشد که عدم تسلط و اشراف بر آنها ممکن است منجر به ورود خسارات جبران‌ناپذیر گردد. بر همین مبنا متقاضیان دریافت نمایندگی از شرکت‌های بیمه ایرانی باید از وضعیت حقوقی روابط فی مابین خود به‌عنوان نماینده و شرکت مجوز دهنده، کاملاً آگاهی داشته باشند و نمی‌توانند فقط به قواعد عمومی نمایندگی توجه کنند. به‌ویژه اینکه رویکرد شورای عالی بیمه در قراردادهای نمایندگی بیمه به نفع شرکت‌های بیمه و به ضرر نمایندگان و دلالت آن است. برای مثال مطابق بند الف ماده ۱۹ آیین‌نامه شماره ۷۵ (تنظیم امور نمایندگی بیمه)، شرکت بیمه می‌تواند به صورت یکطرفه قرارداد نمایندگی را نادیده گرفته و آن را فسخ نماید.

همچنین به موجب ماده ۱۳ آیین‌نامه مذکور، نمایندگان بیمه حق اشتغال به شغل دیگری ندارند. اگرچه در سال ۱۳۹۳ شکایتی برای ابطال ماده ۱۳ آیین‌نامه مذکور به جهت مغایرت با اصل ۲۸ قانون اساسی در دیوان عدالت اداری اقامه شد، اما هیات تخصصی دیوان عدالت اداری پس از بررسی شکایت و موضوع خواسته، طی دادنامه شماره ۵۱/ب/۹۳۱۱۳ مورخ ۱۳۹۳/۱۱/۱۸ ضمن رد درخواست ابطال، مصوبه مورد اشاره را در حدود اختیارات و مطابق

قانون تشخیص داد،^۱ هرچند به نظر، مصوبه شورای عالی بیمه فراتر از قوانین عادی و حتی اصول قانون اساسی و مآلاً فاقد وجاهت حقوقی است که امکان تشریح آن در این مقاله میسر نیست.

یکی از پرابهام‌ترین موضوعات در فعالیت‌های بیمه‌ای در ایران، وضعیت حقوقی مقرر بین شرکت و نمایندگان بیمه می‌باشد که تاکنون مصوبات شورای عالی بیمه نتوانسته است، وضعیت روشنی بین آنها ترسیم نماید و حتی در برخی موارد، بر ابهام آنها افزوده است. برای مثال وفق ماده ۶۶ قانون تاسیس بیمه مرکزی، عرضه بیمه جز به وسیله اشخاص زیر ممنوع است:

* موسسات بیمه؛

* نمایندگان بیمه؛

* دلالات رسمی بیمه.

بنابراین مبرهن است که مقنن در ماده فوق، بین نمایندگی و دلالتی بیمه تفاوت گذاشته است. حال این پرسش مطرح است که ماهیت حقوقی نمایندگی شرکت‌های بیمه به‌عنوان یکی از اقسام نمایندگی تجاری^۲ چیست؟ نظر به نوع نگارش متن و مجزا کردن عناوین نمایندگی از دلالتی و همچنین مطابق اصل عدم ترادف، دلالت ماهیت یکسانی با نماینده در بندهای ۳ و ۲ ماده یادشده ندارد. همچنین نظر به تعریف مقرر در ماده ۳۵۷ قانون تجارت، امکان اطلاق عنوان حق العمل کار به نماینده بیمه نیز بسیار محتمل است. از سوی دیگر به دلیل عدم وجود ارکان رابطه کار و کارفرمایی، تصور قالب حقوقی منطبق با قانون کار نیز بین شرکت بیمه و نماینده منتفی است. شاید نزدیکترین عنوان، نوعی وکالت خاص باشد، بدین توضیح که قطعاً نمایندگان شرکت‌های بیمه که اقدام به عرضه بیمه می‌کنند، نماینده بیمه تلقی می‌شوند ولی تا پیش از انعقاد قرارداد بیمه، مسئولیت‌ها متوجه شخص نماینده

۱. احمد ابراهیمی کهرودی، مجموعه آرای هیات عمومی دیوان عدالت اداری، چاپ اول (تهران: انتشارات فردوسی، ۱۳۹۷) ص ۱۵۲.

۲. در خصوص مفهوم و مصداق نمایندگی تجاری اختلاف نظر است، ولی قدر متیقن نمایندگی تجاری از قبیل: حق‌العمل‌کاری و قائم مقام تجاری دارای اوصافی است که در نمایندگی غیرتجاری وجود ندارد (سیدعلی احمدی سجادی، «ماهیت نمایندگی تجاری و مصادیق آن در حقوق ایران»، مجله مجتمع آموزشی قم، شماره ۱، ۱۳۷۸)، ص ۸۵.

است. چنین ابهامی در مفهوم عاملی موضوع بند ۳ ماده ۲ قانون تجارت ایران نیز مشاهده می‌شود چراکه مقنن در کنار دلالتی و حق العمل‌کاری از عاملی به عنوان یک عمل تجاری نام برده است، بدون اینکه همانند حق العمل‌کار یا دلال به تعریف آنها پرداخته و مقررات مستقلی نیز برای عاملی مقرر کرده باشد. از این رو ممکن است عاملی بر نمایندگی بیمه نیز صادق باشد. چراکه صلاحیت و اختیارات عامل یا نمایندگی یک شرکت تجاری می‌تواند دارای دو بخش باشد، بخشی به تعهدات خود نماینده و بخشی مختص شرکت تجاری. برای مثال اگر شخصی عاملیت یا نمایندگی یک شرکت معتبر لوازم خانگی داخلی یا خارجی را بر عهده داشته باشد، قطعاً اطلاق نماینده بر چنین شخصی صادق است، ولی این بدان معنی نیست که لوازم خانگی موجود در تجارتخانه متعلق به شرکت است و عامل تنها نماینده یا وکیل محض تلقی می‌شود، بلکه این عاملیت بدان معنی است که تا پیش از تحویل کالا؛ نماینده که مالک کالا و محل کسب و کار خود است در مقابل، طرف دیگر قرارداد؛ فی نفسه تعهداتی از قبیل تحویل مبیع را بر عهده دارد، اما همین که کالا تسلیم و مورد استفاده مشتری قرار گرفت، مشتری به جهت نقص یا عیب کالا نمی‌تواند به عامل یا نماینده مراجعه کند و تنها راه، مراجعه به شرکت است. در مورد عاملیت بیمه نیز ممکن است همین فرض جاری باشد.

۶-۱. فعالیت دلالان بیمه

فعالیت بیمه تنها اختصاص به انعقاد قرارداد ندارد و می‌تواند شامل واسطه‌گری نیز شود. از این رو یکی از فعالیت‌های بیمه‌ای در قالب دلالتی انجام می‌شود. دلال بر خلاف نماینده، تنها واسطه انجام معاملات بیمه است. برای اشتغال به دلالتی بیمه، علاوه بر داشتن شرایط مشابه آنچه که برای نماینده بیمه پیشتر بیان شد، قدر متیقن دو شرط مهم دیگر نیز پیش‌بینی شده است: اول- داشتن سابقه کار مفید بیمه‌ای به تشخیص بیمه مرکزی حداقل دو سال برای دارندگان مدرک کارشناسی در رشته بیمه یا گرایش بیمه یا حداقل پنج سال برای دارندگان سایر مدارک کارشناسی. دوم- گذراندن دوره آموزشی تخصصی و توجیهی متناسب با رشته و مدرک تحصیلی طبق دستورالعمل ابلاغی بیمه مرکزی و اخذ گواهینامه قبولی. مطابق بند ۲ ماده ۱ آیین‌نامه شماره ۹۲، اجازه فعالیت به اشخاص حقیقی یا حقوقی با عنوان دلالتی یا کارگزاری رسمی داده شده است. هرچند قلمرو واسطه‌گری دلال بسیار

متنوع و متعدد است، لکن برابر ماده ۲ آیین نامه یادشده، وظایف دلالتان بیمه در چهار دسته محدود شده است. همچنین فعالیت دلالتی یا کارگزاری می تواند به صورت مجازی انجام شود. مجوز کارگزاری برخط، به دلالتان یا همان کارگزاران حقوقی بیمه و سایر اشخاص متقاضی حقوقی اعطا خواهد شد و این موسسات بایستی علاوه بر داشتن عمده شرایط کارگزاری بیمه، در زمینه های فناوری اطلاعات نیز سابقه مرتبط داشته باشند. بنابراین اشخاص حقیقی هرچند می توانند در قالب دلالتی فعالیت کنند ولی فعالیت دلالتی مجازی تنها برای اشخاص حقوقی مجاز شناخته شده است.^۱

۲. فعالیت بیمه ای خارجیان در ایران

۲-۱. اصل محدودیت عملیات بیمه توسط خارجیان

محدودیت فعالیت بیمه ای خارجیان به پیش از انقلاب اسلامی بر می گردد. مطابق ماده ۳۱ قانون تاسیس بیمه مرکزی و بیمه گری ۱۳۵۰ که تاسیس شرکت بیمه را منحصرأ در قالب شرکت ایرانی پیش بینی کرده است. پس از انقلاب اسلامی نیز مطابق اصل ۸۱ قانون اساسی، اساساً دادن امتیاز تشکیل شرکت ها و مؤسسات در امور تجاری و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان مطلقاً ممنوع اعلام گردید،^۲ لکن با توجه به سیاست های مصوب اصل ۴۴ قانون اساسی امکان مشارکت و فعالیت خارجیان در صنعت بیمه فراهم شد.

ممنوعیت تاسیس و فعالیت شرکت های بیمه توسط خارجیان به ویژه در مناطق آزاد تجاری که هدف از ایجاد آنها امکان جذب سرمایه خارجی است، منطقی بنظر نمی رسد و از عوامل بازدارنده در توسعه تجارت خارجی است.

۱. آیین نامه شماره ۹۲۰۲ مورخ ۱۳۹۸/۶/۱۳ مصوب شورای عالی بیمه.

۲. بررسی و استفساریه ها و نظرات شورای نگهبان طی سال های اولیه فعالیت شورا، حکایت از آن دارد که در موضوعات مشابه، اعضای شورا عمدتاً با محدود نمودن فعالیت مؤسسات خارجی موافق نیستند. محمد صالحی و کاظم کوهی اصفهانی، اصول قانون اساسی در پرتو نظرات شورای نگهبان (۱۳۵۹-۱۳۹۴) (تهران: پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۶).

تفسیر اصل ۸۱

۲-۲. فعالیت شرکت بیمه خارجی با ثبت در ایران

نظر به محدودیت‌های مقرر در ماده ۷۰ قانون تاسیس بیمه، پرسش مهمی که به ذهن متبادر می‌شود، این است که آیا مطلق شرکت‌های خارجی نمی‌توانند در ایران ثبت شده و فعالیت بیمه‌ای داشته باشند؟ صرف‌نظر از اختلافاتی که پیشتر در خصوص ملاک تابعیت شرکت مطرح شد، قدر متیقن اگر یک شرکت بیمه در کشور خارجی تشکیل و اقامتگاه آن نیز کشور خارجی باشد، می‌تواند با ثبت در ایران مطابق مواد ۴۵ به بعد قانون تاسیس بیمه مرکزی و بیمه‌گری اقدام به فعالیت بیمه‌ای نماید. پس نفس فعالیت شرکت‌های بیمه خارجی در ایران ممنوع نیست، لکن برای ثبت شرکت خارجی نباید میزان تعلق سرمایه به اتباع خارجی از سقف تعیین شده ۴۹ درصد مطابق مفاد ماده ۳۵ و تبصره آن در قانون تاسیس فراتر رود والا امکان ثبت وجود ندارد.

۲-۳. تاسیس شرکت بیمه مشترک با مشارکت خارجی

امکان تاسیس شرکت بیمه مشترک با خارجی‌ان در قانون برنامه پنجم توسعه پیش‌بینی شد. مطابق ماده ۱۱۳ قانون یادشده، مشارکت شرکت‌های بیمه خارجی با شرکت‌های بیمه تجاری داخلی با اولویت بخش غیردولتی به منظور ایجاد شرکت بیمه مشترک بازرگانی در ایران و جذب سرمایه خارجی توسط شرکت‌های بیمه داخلی مجاز شناخته شده است. مطابق ماده ۱ آیین‌نامه شماره ۹۵ سال ۱۳۹۶، بیمه مشترک عبارتست از تحت پوشش قرار دادن مورد بیمه به نفع یک شخص یا اشخاص معین در مقابل خطرات یکسان توسط بیش از یک مؤسسه بیمه مستقیم به نحوی که هر یک از مؤسسات بیمه مستقیم، درصدی از ریسک را بر عهده می‌گیرند. یکی از اقسام بیمه‌های مشترک، بیمه مشترک با راهبر است که راهبری و هدایت چند مؤسسه بیمه را بر عهده دارد. در بیمه راهبر با وقوع حادثه و ادعای خسارت توسط بیمه‌گذار، کارشناس یا ارزیاب خسارت بیمه‌ای مجاز، توسط راهبر انتخاب و پس از قطعی شدن مبلغ خسارت، سهم هر یک از اعضا از کل خسارت پرداختی مطابق توافقات مندرج در توافقنامه بیمه‌ای مشترک تعیین می‌شود.

تاسیس بیمه‌های مشترک به‌ویژه برای تسهیل انجام فعالیت‌های شرکت‌های خصوصی مشترک دو یا چند کشور از قبیل ارائه بیمه اتکائی^۱ از اهمیت بسزایی برخوردار است. اما چنین بیمه‌هایی در برخی مواقع با محدودیت‌های قانونی روبرو می‌شود. فرض کنید اگر بیمه‌گذار به سبب مقررات کشور دیگر مکلف به خرید بیمه‌نامه از شرکت بیمه غیر ایرانی است و همزمان موضوع بیمه از موارد ماده ۷۰ تاسیس محسوب گردد، بین رعایت دو قانون حاکم خارجی و ایرانی، اختلاف و به نوعی تعارض ایجاد می‌شود. برای مثال یک سرمایه‌گذار چینی اقدام به اجرای یک پروژه عمرانی در ایران می‌نماید که به موجب قوانین کشور متبوع خود ملزم به اتباع بیمه‌نامه از شرکت چینی است و از سوی دیگر مطابق ماده ۷۰ قانون یادشده، بیمه اموال غیرمنقول در ایران، بایستی توسط شرکتی صورت گیرد که بر اساس قانون مذکور از بیمه مرکزی مجوز دریافت نموده‌اند که در مانحن فیه، شامل شرکت چینی نمی‌شود. بر همین مبنا ممکن است صدور بیمه‌نامه مشترک (کنسرسیومی) توسط دو بیمه‌گر با رعایت آیین‌نامه شماره ۹۵ یا تاسیس شعب شرکت بیمه خارجی در ایران، راه‌حل پیشنهادی برای فعالیت شرکت‌های بیمه در ایران تلقی گردد.

۴-۲. فعالیت شرکت بیمه خارجی از طریق نمایندگی و شعب

یکی از طرق شایع فعالیت شرکت‌های خارجی در ایران، ایجاد نمایندگی و داشتن شعب می‌باشد که در قوانین پراکنده به آن اشاره شده است. مطابق ماده واحده قانون اجازه ثبت شعبه یا نمایندگی شرکت‌های خارجی در آبان ماه سال ۱۳۷۶ و همچنین قسمت آخر ماده ۱۱۵ قانون برنامه پنجم توسعه، تأسیس و فعالیت شعب و نمایندگی شرکت‌های بیمه بازرگانی خارجی با رعایت سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و قوانین مربوط مجاز شمرده شده است. فعالیت نمایندگی و شعب خارجی به‌ویژه در مناطق آزاد از اهمیت بسزایی برخوردار است، چراکه اصولاً مقررات حاکم بر مناطق آزاد تجاری، در جهت تسهیل و جذب سرمایه خارجی است و بر همین مبنا نیز وفق ماده ۲۸ قانون اصلاح قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری صنعتی جمهوری اسلامی ایران، تأسیس و فعالیت

۱. کامبیز پیکار جو و لیلا حسین زاده، فرهنگ تخصصی واژگان بیمه، چاپ اول (تهران: انتشارات پژوهشکده بیمه، ۱۳۹۱).

مؤسسات بیمه ایرانی با سرمایه داخلی و خارجی و همچنین شعب و نمایندگی آنها و مؤسسات کارگزاری بیمه در مناطق آزاد مجاز و صرفاً تابع مقرراتی است که با پیشنهاد بیمه مرکزی به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید. متعاقباً نیز هیأت وزیران برابر بند ۱ ماده ۲ مقررات تأسیس و فعالیت مؤسسات بیمه در مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی، از دو نوع شرکت سهامی و شرکت تعاونی بیمه ایرانی با مشارکت سهامداران حقیقی و حقوقی ایرانی و یا خارجی که کلیه سهام آن با نام باشد، نام برده است.

همزمان با اعطای مجوز فعالیت، موضوع نظارت بر فعالیت بیمه ای نمایندگان و شعب شرکت های خارجی نیز مورد توجه بوده تا احیاناً منجر به وقوع زیان های غیرقابل جبران برای ایرانیان نشود. از همین رو مطابق ماده ۴۸ قانون تأسیس بیمه مرکزی، مؤسسات بیمه خارجی که در ایران کار می کنند باید نماینده ای که در ایران مقیم و واجد اختیارات لازم برای اداره تمام امور مؤسسه در ایران و انجام تعهدات از طرف مؤسسه بیمه اصلی باشد، معرفی نمایند. نماینده مذکور مسئول کلیه عملیات مؤسسه بیمه اصلی در ایران خواهد بود و باید دارای اختیارنامه ای باشد که ضمن آن حدود اختیارات او مشخص گردیده و حق انتخاب نماینده مجاز یا قائم مقام به جای خود دارا باشد. نماینده مزبور موظف است کلیه بیمه های منعقد شده در ایران را شخصاً یا به وسیله قائم مقام یا نماینده مجاز خود بدون این که تصویب مؤسسه بیمه اصلی لازم باشد، امضا و اقدام نماید و همچنین بتواند در دعاوی، خوانده یا خواهان قرار گیرد و حق توکیل و سازش نیز داشته باشد.

قلمرو فعالیت نمایندگان و شعب شرکت ها یا مؤسسات بیمه خارجی علاوه بر شرایط مقرر قانونی، محدود به اختیار و صلاحیتی است که می توانست از شرکت خارجی داشته باشد. از این رو ماده ۴۹ یادشده تأکید می کند که: «نماینده مؤسسات بیمه خارجی فقط تا حدودی که از مؤسسه بیمه اصلی اختیار دارد اقدام به عملیات بیمه در ایران خواهد نمود و در صورتی که در هر یک از رشته های بیمه از مؤسسه بیمه اصلی سلب اجازه موقت یا دائم شود و یا مؤسسه بیمه اصلی از نماینده خود جزئاً یا کلاً سلب اختیار کند، باید مراتب را کتباً به بیمه مرکزی ایران اطلاع دهد.»

۲-۵. فعالیت اتباع خارجی از طریق خرید سهام مؤسسات بیمه ایرانی

یکی از طرق دیگر امکان فعالیت خارجیان اعم از حقیقی یا حقوقی در صنعت بیمه، خرید سهام شرکت‌های بیمه ایرانی است. لکن تملک سهام تا بیست درصد و آنهم منوط به موافقت بیمه مرکزی ایران است. البته این سقف می‌تواند در صورت پیشنهاد بیمه مرکزی ایران و تأیید شورای عالی بیمه و همچنین تصویب هیئت وزیران نهایتاً تا ۴۹ درصد افزایش یابد^۱ که بدیهی است اخذ مجوز افزایش از مراجع مذکور به سهولت امکان‌پذیر نیست. البته فعالیت بیمه‌ای خارجیان شامل دولت‌ها نیست و در جهت رعایت منافع ملی و محدود کردن دخالت دولت‌های خارجی در امور ایران، انتقال سهام مؤسسات بیمه ایرانی به دولت‌های خارجی مطلقاً ممنوع است.

۳. شرایط موسسین برای تاسیس شرکت بیمه

برای تاسیس شرکت بیمه، رعایت قانون تجارت و قوانین حاکم بر شرکت‌های سهامی عام لازم، اما کافی نیست و شرایط اضافی برای موسسین شرکت‌های بیمه پیش‌بینی شده است که در زیر به آنها اشاره می‌شود:

۳-۱. ممنوعیت و محدودیت‌های مقرر برای عضویت دولت و نهادهای عمومی

غیردولتی به عنوان موسس

دولت به عنوان یک سیاستگذار کلان، وظیفه راهبری و هدایت فعالیت‌های اقتصادی و تجاری را برعهده دارد و جز به ضرورت، نباید به امور تصدی‌گری پردازد و رقیب بخش خصوصی در فعالیت‌های تجاری از جمله بیمه باشد. بر همین مبنا مطابق ماده ۴ آیین‌نامه ۱۰۰ شورای عالی بیمه، وزارتخانه‌ها، موسسه‌های دولتی، مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و شرکت‌های موضوع ماده ۲ «قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت» نمی‌توانند جزء موسسین موسسه بیمه باشند. اگرچه برخی اشخاص بنا به مصالحی از این قاعده مستثنی شده‌اند که می‌توان به اشخاص موضوع تبصره ماده ۴ قانون محاسبات عمومی

۱. ماده ۳۵ قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه‌گری مصوب ۱۳۵۰.

کشور، صندوق‌های بازنشستگی کارکنان شرکت‌ها و موسسات دولتی (به استثنای صندوق بازنشستگی کشوری) و صندوق‌های بازنشستگی نیروهای مسلح اشاره نمود. علاوه بر ممنوعیت دولت و نهادهای عمومی در جهت تاسیس شرکت بیمه، محدودیت تملک سرمایه نیز پیش‌بینی و تنها تا سقف ده درصد سهام موسسه بیمه امکان سرمایه‌گذاری و مالاً مالیکت سهام وجود دارد. از نکات قوت مصوبه یادشده آن است که سقف تعیین شده برای مجموع دولت و نهادهای عمومی غیردولتی است.

۲-۳. محدودیت‌های مالکیت سرمایه برای موسسین

همانطور که پیشتر معروض افتاد، رویکرد مقنن و شورای عالی بیمه به‌عنوان مهمترین سیاستگذار و مرجع شبه‌قانونگذاری در حوزه بیمه، فراهم نمودن شرایط مساعد برای حضور بخش خصوصی در این صنعت می‌باشد. علاوه بر این به جهت ویژگی‌های خاص فعالیت‌های بیمه، توجه به مشارکت همگانی و ممنوعیت انحصار فعالیت توسط معدودی از موسسین نیز مورد توجه بوده است.

بر همین مبنا، می‌توان سه دسته مقررات برای محدودیت فعالیت انحصاری موسسین در نظر گرفت: اول- ماهیت حقوقی شرکت بیمه در قالب شرکت سهامی عام است که فی نفسه مطابق قواعد عمومی تشکیل شرکت‌های تجاری، دارای الزامات و محدودیت‌هایی برای مالکیت سرمایه و سهام توسط موسسین و سهامداران در نظر گرفته است. دوم- محدودیت مقرر به موجب ماده ۳۳ قانون تاسیس بیمه مرکزی و بیمه‌گری که مقرر کرده است: «هر شخص حقیقی یا حقوقی نمی‌تواند بیش از ۲۰٪ سهام یک مؤسسه بیمه ایران را دارا باشد. نصاب ۲۰٪ شامل اقارب نسبی و سببی درجه یک از طبقه اول صاحب سهم نیز خواهد بود.» سوم- تبصره ۲ ماده ۴ آیین‌نامه ۱۰۰ شورای عالی بیمه می‌باشد که مقرر کرده است: «هر شخص حقیقی و حقوقی و اقارب نسبی و سببی درجه یک از طبقه اول مندرج در ماده ۳۲ قانون تاسیس بیمه مرکزی و بیمه‌گری، به علاوه اشخاص حقوقی که آن شخص حقوقی یا حقیقی و یا اقارب مذکور در آنها بیش از ۲۰٪ سهم داشته باشند، با رعایت نصاب مندرج در این ماده در مجموع نمی‌توانند بیش از ۴۰٪ سهم یک مؤسسه بیمه را داشته باشند.» به واقع مقنن و شورای عالی بیمه با پیش‌بینی شرایط فوق، تمرکز خود را معطوف به مشارکت حداکثری طیف وسیعی از سهامداران نموده‌اند.

صرفنظر از ایراداتی که بر مصوبه ۱۰۰ شورای عالی بیمه وارد است،^۱ قدر متیقن محدودیت‌های فوق‌الذکر دو نتیجه مهم به همراه دارد: اول اینکه انحصار تملک شرکت، اداره و فعالیت را از میان می‌برد. دوم آنکه عملاً از تشکیل شرکت‌های دولتی بیمه جلوگیری می‌کند، چراکه به لحاظ محدودیت پیش‌بینی شده در این آیین‌نامه، دولت نمی‌تواند دارای سهام لازم برای ایجاد شرکت دولتی یعنی بیش از ۵۰٪ باشد و لذا تنها به موجب قانون، امکان ایجاد شرکت دولتی بیمه امکان‌پذیر است.

۳-۳. تعداد موسسین برای تشکیل شرکت بیمه

یکی از شرایط لازم برای تاسیس شرکت بیمه، رعایت تعداد موسسین است. اصولاً شرکت‌های تجاری با جمع اشخاص شکل می‌گیرد و تشکیل شخصیت حقوقی تجاری تک‌شریک، به ندرت در نظام‌های حقوقی پیش‌بینی شده است.^۲ هرچند بعضی معتقدند به‌رغم سکوت مقنن، امکان تشکیل شرکت‌های تک‌شریک در نظام حقوقی ایران مجاز است،^۳ لکن قدر متیقن باید گفت: مطابق قانون تجارت برای تشکیل شرکت‌های تجاری بجز دولتی، حداقل دو شریک لازم است^۴ که این نصاب در شرکت‌های سهامی مطابق مواد ۳ و ۱۰۷ لایحه اصلاحی قانون تجارت ۱۳۴۷، حسب مورد در شرکت سهامی عام ۵ نفر و شرکت سهامی خاص ۳ نفر است.^۵ لکن مطابق ماده ۳۲ قانون تاسیس بیمه مرکزی

۱. یکی از مباحث مهم در حقوق بیمه، جایگاه و قلمرو حقوقی مصوبات شورای عالی بیمه به‌عنوان یک نهاد شبه قانونگذاری است که بعضاً اقدام به وضع مصوباتی نموده که با قانون مصوب مجلس در تعارض است. برای مثال، وفق ماده ۳۲ قانون تاسیس بیمه مرکزی و بیمه‌گری حداکثر میزان تعلق سرمایه به موسسین شرکت‌های بیمه ۲۰٪ می‌باشد، در حالی که برابر تبصره ۲ ماده ۴ آیین‌نامه شماره ۱۰۰ شورای عالی بیمه، این میزان به ۴۰٪ افزایش پیدا کرده است.

۲. آرش بادکوبه‌هزاه، «قواعد حقوقی حاکم بر شرکت‌های تجاری تک‌شریک»، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۷۶، (۱۳۹۴)، ص ۱۸۶ به بعد.

۳. محمد عیسائی تفرشی، مباحثی تحلیلی از حقوق شرکت‌های تجاری، جلد دوم (تهران: دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۶) ص ۱۰.

۴. رضا سکوتی نسیمی، حقوق شرکت‌های تجاری، جلد اول (تهران: انتشارات مجد، ۱۳۹۵) ص ۴۸. برای مطالعه بیشتر رک: محمد عیسائی تفرشی و سعیده امیرتیموری، «شرکت تجاری تک‌عضو و تطور تاریخی آن مطالعه تطبیقی»، پژوهش‌های حقوق تطبیقی، بهار، دوره ۱۷، شماره ۱، (۱۳۹۲).

۵. محمود عرفانی، حقوق تجارت، جلد دوم، شرکت‌های تجاری، چاپ اول (تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۸۸) ص ۸.

ایران و بیمه‌گری، تعداد سهامداران موسسه بیمه حداقل بایستی ده شخص باشند. بنابراین برای تشکیل شرکت بیمه، حداقل وجود ده سهامدار به نحوی که سهامداران و اقارب نسبی و سببی درجه اول از طبقه اول آنان، مالک بیش از ۲۰٪ سهام شرکت نباشند، ضروری است و هر شخص نیز به همراه اقارب وی در حدود تعیین شده، نباید بیش از ۲۰٪ مالک شرکت بیمه باشد. بنابراین برای تاسیس شرکت بیمه، دو شرط مهم پیش‌بینی شده است. اول: محدودیت در تملک سرمایه شرکت برای موسسین و شرط دوم: حداقل وجود ۱۰ موسس برای تشکیل شرکت بیمه.

۳-۴. محدودیت‌های مقرر برای اشخاص حقوقی موسس

فعالیت تجاری برای اشخاص حقوقی همانند اشخاص حقیقی مجاز است، لکن مطابق ماده ۹ آیین‌نامه شماره ۱۰۰ شورای عالی بیمه، اشخاص حقوقی که خواهان مشارکت در تاسیس شرکت به عنوان موسس هستند، مشروط به اینکه نصاب آنها بیش از ۵٪ باشد، باید حداقل سه دوره متوالی سابقه فعالیت داشته باشند و لذا شورای عالی بیمه به درستی از تشکیل شرکت بیمه توسط اشخاص حقوقی فاقد فعالیت مرتبط با این حوزه، ممانعت بعمل آورده است. علت این شرط مشخص است و آنهم ارزیابی اجمالی وضعیت شخص حقوقی می‌باشد. بدیهی است ملاک‌ها و معیارهایی که برای شخص حقیقی در نظر گرفته می‌شود، عیناً در مورد شخص حقوقی قابل اعمال نیست، ولی قدر متیقن با بررسی عملکرد مالی سه سال گذشته شخص حقوقی، می‌توان توانمندی و مالاً صلاحیت نسبی شخص حقوقی را برای تشکیل شرکت بیمه مورد ارزیابی قرار داد. از این رو متقاضیان تاسیس شرکت بیمه مکلفند یک نسخه از اساسنامه و ترازنامه و حساب عملکرد سود و زیان مصوب خود در سه سال مالی قبل را به همراه اظهارنامه‌ای مشتمل بر اسامی اعضای هیئت مدیره و سهامداران عمده (دارای بیش از پنج درصد سهام) و سایر اطلاعات ضروری را به بیمه مرکزی ارائه دهند. هرچند مشخص نیست که شاخص‌های لازم برای بررسی این اطلاعات چیست و آیا بیمه مرکزی صرفاً بایستی ورشکسته نبودن موسسان را بررسی کند یا می‌تواند ملاک‌های دیگری را نیز مدنظر قرار دهد. علاوه بر این، ممنوعیت تملک بیش از ۲۰٪ سهام که در مورد اشخاص حقیقی اشاره شد، در مورد اشخاص حقوقی نیز لازم‌الرعايه

است. هرچند برخلاف اشخاص حقیقی، امکان کنترل اشخاص حقوقی وابسته که با چند واسطه سهامدار یکدیگر هستند، بسیار محتمل و دشوار است.

۵-۳. عدم سابقه محکومیت کیفری و ورشکستگی موسسین

اصولاً در تشکیل شرکت‌های تجاری از جمله شرکت سهامی، عدم وجود سابقه کیفری موسسین شرط نمی‌باشد ولی به موجب بند ۳ ماده ۱۱۱ لایحه اصلاحی قانون تجارت ۱۳۴۷، اشخاصی که به علت ارتکاب به سرقت، خیانت در امانت، کلاهبرداری، اختلاس یا نظایر آنها محکوم شده‌اند، در مدت زمان محرومیت نمی‌توانند اداره شرکت را بر عهده داشته باشند. اما بنا به دلایلی که پیشتر بیان شد، مقنن شرایط اضافی و محدودیت‌های بیشتری را برای انجام برخی فعالیت‌های اقتصادی از جمله عملیات بیمه پیش‌بینی کرده است، چراکه فعالیت در حوزه بیمه که مبتنی بر حسن نیت در انعقاد و انجام تعهدات بین طرفین بیمه‌گذار و بیمه‌گر می‌باشد، با ارتکاب اعمال مجرمانه، سنخیت نداشته و لذا اشخاصی که دارای سابقه محکومیت کیفری هستند نمی‌توانند در این حوزه فعالیت نمایند. بر همین مبنا مقنن به موجب ماده ۶۴ قانون تاسیس بیمه مرکزی و بیمه‌گری، برای آن دسته از اشخاصی که به علت ارتکاب جنایت یا دزدی یا خیانت در امانت یا کلاهبرداری یا صدور چک بی‌محل یا اختلاس یا معاونت در یکی از جرایم فوق محکوم شده باشند، اجازه تاسیس شرکت بیمه را نداده است. هرچند ممنوعیت فوق علاوه بر موسسین شامل مدیریت در شرکت‌های بیمه، واگذاری نمایندگی و حتی اشتغال به دلالتی بیمه نیز می‌شود.

نکته بعدی در خصوص امکان تاسیس شرکت توسط ورشکستگان است. مقنن در ادامه ماده یاد شده، ممنوعیت تاسیس و حتی اداره شرکت بیمه توسط ورشکستگان به تقصیر را پیش‌بینی، اما در خصوص نفیس ورشکستگی یا ورشکستگی به تقلب، سخنی به میان نیاورده است. اصولاً ورشکستگی از موانع اشتغال به تجارت و هر فعالیت اقتصادی است.^۱ چراکه هر عمل حقوقی نیازمند وجود شرایط عمومی صحت معاملات است که در مورد محجورین از جمله ورشکسته جز در موارد استثنایی به جهت فقدان اهلیت امکان‌پذیر نیست. لکن این ممنوعیت تا زمانی ادامه دارد که عنوان ورشکستگی بر شخص صادق باشد

۱. محمود عرفانی، همان، ص ۹۸.

و از آنجا که فی نفسه ورشکستگی جرم نیست،^۱ طبیعی است پس از خاتمه عملیات تصفیه، ممنوعیتی برای تشکیل شرکت تجاری از جمله موسسات بیمه وجود ندارد. اما با توجه به ممنوعیت امکان تاسیس برای ورشکستگان به تقصر، با قیاس اولویت باید گفت این ممنوعیت شامل ورشکستگان به تقلب نیز می شود و عدم ذکر ورشکستگان به تقلب، تنها از باب غفلت و تسامح مقنن و تقلید از قانون مدنی است.^۲

۴. نصاب متفاوت سرمایه در شرکت های سهامی بیمه در مقایسه با سایر شرکت های سهامی

۴-۱. مبنا و کارکرد سرمایه در شرکت های بیمه

همانطور که پیشتر بیان شد، بخش قابل توجهی از دارایی های شرکت های بیمه از محل منابع غیر مالکانه (بدهی ها) تشکیل شده و متعلق به موسسین یا سهامداران آنها نیست. به عبارت دیگر شرکت ها و موسسات بیمه، کنترل منابعی را در اختیار دارند که از سویی متعلق به دیگران است و بابت آنها نیز تضامینی نداده اند و از سوی دیگر، اعتبار دهندگان نیز مشارکتی در کنترل شرکت ندارند. لذا حفظ منافع ذینفعان اقتضا دارد مقرراتی تدوین شود که اولاً- میزان متناسبی از دارایی های موجود شرکت بتواند خسارت های برآوردی را پوشش دهند و ثانیاً- مالکان و مدیران موسسات بیمه نتوانند خارج از صرفه و صلاح ذینفعان بیمه ای تصمیم بگیرند و مآلاً موجب تضییع حقوق ایشان نشوند. چراکه سرمایه شرکت های تجاری در کنار سایر عوامل مانند نیروی انسانی ماهر و متخصص از مهمترین اقلام دارای شرکت های تجاری و بنگاه های اقتصادی و از عوامل تعیین کننده اعتبار و درجه بندی آنها تلقی می شوند و بدیهی است تداوم فعالیت های شرکت، اطمینان شرکا و

۱. کورش کاویانی، حقوق ورشکستگی، تجارت ۴ (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۱) ص ۶۱.

۲. از نظر جزائی، ورشکستگی شامل تقصیر و تقلب می شود (بنایی اسکویی، همان، ص ۲۷۱). نوع نگارش ماده ۶۴ قانون تاسیس، مشابه بند ۳ ماده ۱۲۳۱ قانون مدنی است که در بیان اشخاص فاقد صلاحیت قیمومت، در کنار مرتکبین به برخی از جرائم، تنها به ورشکستگی به تقصیر اشاره ولی سخنی از ورشکستگی به تقلب به میان نمی آورد. البته این ایراد چندان قابل توجه نیست و حتی به رغم رعایت اصول حقوقی کیفری از قبیل عدم تفسیر مضیق، نظر به قیاس اولویت، باید گفت که ورشکستگان جزایی اعم از تقصیر و تقلب نمی توانند به عنوان موسس شرکت بیمه باشند.

کلیه ذینفعان، وابستگی زیادی به وجود و اداره سرمایه شرکت دارد.^۱ تاسیس و اداره شرکت های تجاری بدون وجود سرمایه به ویژه موسسات بیمه که تعهدات احتمالی سنگین آتی را برعهده گرفته اند نه تنها منطقی نیست، بلکه موجب ایجاد خسارات جبران ناپذیری برای ذینفعان خواهد بود. وجود سرمایه، هم در مرحله تاسیس و هم در تداوم شرکت دارای اهمیت است و لذا شرکت های بیمه موظفند در حفظ سرمایه و جلوگیری از کاهش آن در اثر تحولات اقتصادی مانند تورم و حتی افزایش سرمایه، تمامی تلاش خود را مبذول دارند.^۲ بدیهی است این امر محقق نخواهد شد مگر با وجود یک استراتژی مشخص و بلندمدت برای مدیریت سرمایه که در جهت حفظ منافع ذینفعان مورد عمل باشد.^۳

بر همین مبنا، شرکت های بیمه نه تنها در شرایط معمول و عادی، بلکه در وضعیت های بحرانی و غیرمتعارف باید بتوانند ثبات مالی شرکت را حفظ و از اثرات مخرب شرایط نامساعد بکاهند. عدم توجه به این مهم می تواند نتایج نامطلوبی به همراه داشته باشد. برای مثال می توان به برخی از شرکت های اروپایی اشاره کرد که طی دو سال اخیر به جهت تأثیرات مخرب همه گیری کووید-۱۹ دچار بحران های مالی تا مرز ورشکستگی شدند که بیانگر اهمیت داشتن برنامه کلان راهبردی چنین موسساتی در مواجهه با شرایط غیرعادی است.^۴

۲-۴. نصاب ویژه برای تشکیل شرکت بیمه

نصاب سرمایه لازم برای تشکیل شرکت های سهامی به موجب قانون تجارت به جهت گذشت مدت مدیدی از زمان تصویب، کارایی خود را از دست داده و نقصی بزرگ برای تشکیل چنین شرکت هایی تلقی می شود، اما برخی از مراجع شبه قانونگذاری مانند شورای

۱. فریدون رهنمای رودپشتی و علی کیایی، «بررسی و تبیین استراتژی های مدیریت سرمایه در گردش شرکت های پذیرفته

شده در بورس اوراق بهادار تهران»، دانش و پژوهش های حسابداری، (۱۳۸۷)، ص ۳.

۲. مهدی ابزری و محمود پازادیان، «حفظ ارزش حقیقی سرمایه در شرکت های بیمه»، فصلنامه صنعت بیمه، سال

شانزدهم، شماره ۲، (۱۳۸۰)، ص ۳.

3. Verezubova T, Financial Strategy of Insurance Companies, Polish Journal of Management Studies, Vol. 11, No. 1, (2015), p.186.

4. Karolina Puławska, Financial Stability of European Insurance Companies During the COVID-19 Pandemic, Journal of Risk and Financial Management, Vol. 14, No. 6, (2021), p.3

پول و اعتبار برای تشکیل شرکت تجاری بانک و شورای عالی بیمه برای تاسیس شرکت تجاری بیمه، با وضع مقررات متفاوت این نقیصه را مرتفع نموده و نصاب متفاوتی از سرمایه در مقایسه با سایر شرکت‌های سهامی پیش‌بینی نموده‌اند. چراکه این دو حوزه، یکی در تامین مالی و سرمایه‌گذاری و دیگری با پوشش دادن خطرات احتمالی خدمات بانکی و رفع نگرانی فعالان اقتصادی، نقش ممتازی در توسعه اقتصادی دارند.^۱ تعیین سرمایه حداقلی بسیار بیشتر از سایر شرکت‌های سهامی از مهمترین تفاوت‌های مقررات حاکم بر چنین شرکت‌هایی از جمله شرکت‌های بیمه است که می‌تواند ضمانت اجرای نسبی برای جبران خسارات احتمالی ذینفعان به‌ویژه بیمه‌گذاران تلقی گردد.

برخی معتقدند تعیین نصاب سرمایه بالا برای تاسیس شرکت‌های بیمه می‌تواند از علائق اشخاص برای تاسیس موسسات بیمه بکاهد،^۲ ولی وجود حداقل سرمایه قابل قبول از عوامل ثبات و تداوم موسسات بیمه است. وجود حداقل سرمایه متفاوت از سایر شرکت‌ها، شرط لازم برای تاسیس شرکت‌های بیمه است که می‌تواند با توجه به شرایط و اقتضائات اقتصادی تغییر یابد. از این رو و به موجب آخرین مصوبه هیات وزیران مورخ ۱۳۹۵/۱۱/۲۴؛ حداقل سرمایه برای تاسیس شرکت‌های بیمه مختلط ۱۵۰۰ میلیارد ریال، شرکت بیمه زندگی ۱۲۰۰ میلیارد ریال و شرکت بیمه غیر زندگی ۱۳۰۰ میلیارد ریال می‌باشد. همچنین حداقل سرمایه مورد نیاز برای تأسیس و شروع به فعالیت مؤسسات بیمه اتکایی، مبلغ دو هزار و پانصد میلیارد ریال می‌باشد.^۳ تعیین نصاب سرمایه بیشتر برای شرکت‌های بیمه، برای تضمین جبران خسارات احتمالی است. به عبارت دیگر، در صورتی که حق بیمه‌های پرداختی، نتواند تکافوی خسارات تحت پوشش شرکت بیمه کند، امکان پرداخت تعهدات به اتکای سرمایه شرکت بیمه می‌تواند این نقصه را جبران کند.

1. Chi-Hung Chang, The Dynamic Linkage between Insurance and Banking, Journal of Multinational Financial Management, Vol. 46, September, (2018), p.39.

۲. لیلی نیاکان، طرح پژوهشی ایجاد انگیزه‌های تشکیل شرکت‌های بیمه تخصصی با تاکید ویژه بر شرکت‌های بیمه عمر (تهران: انتشارات پژوهشکده بیمه، ۱۳۹۶)، ص ۱۰ و فرزانه خامسیان، طرح پژوهشی برآورد تعداد بهینه شرکت‌های بیمه در صنعت بیمه / ایران (تهران: انتشارات پژوهشکده بیمه، ۱۳۹۶) ص ۱۰.

۳. در حال حاضر با توجه به کاهش ارزش پول، افزایش حق بیمه و همچنین تعهدات شرکت‌های بیمه، قطعاً مبالغ فوق نیازمند بازنگری است.

۵. اخذ مجوز از بیمه مرکزی و سازمان بورس

۵-۱. شرایط لازم برای اخذ مجوز از بیمه مرکزی

در حال حاضر و به موجب قوانین و مقررات مختلف، فعالیت برخی شرکت‌ها حسب موضوع فعالیت، نیازمند اخذ مجوزهای قانونی از مراجع صالح می‌باشند. برای مثال فعالیت در حوزه پولی و بانکی نیازمند اخذ مجوز از بانک مرکزی است و در نتیجه فعالیت یک شرکت تجاری در قالب بانک، بدون اخذ مجوز از این مرجع غیرقانونی است.^۱ در زمینه بیمه نیز شروط مشابه وجود دارد. مطابق ماده ۳۷ قانون تاسیس بیمه مرکزی و بیمه‌گری برای انجام عملیات بیمه، اخذ پروانه از بیمه مرکزی ایران ضروری است. اخذ مجوز قانونی، به معنای آن است که شرکت بیمه دارای حداقل شرایط لازم برای تاسیس و فعالیت می‌باشد. به علاوه، این شرکت تحت نظارت مراجع ذیصلاح نیز قرار خواهد گرفت تا حقوق اشخاص ذینفع مورد حمایت قرار گیرد. این نظارت برای اعطای مجوز فعالیت بیمه‌ای، محدود به شرکت‌ها و نمایندگان یا دلالان نیست و می‌تواند شامل کلیه فعالیت‌های مرتبط را شامل شود.^۲ علاوه بر این، موسسین ملکفند مطابق اساسنامه الگو اعلامی از سوی بیمه مرکزی که حاوی شرایط بسیار متفاوتی از سایر اساسنامه‌های شرکت‌های تجاری در مرحله تاسیس، نظارت، انحلال و به‌ویژه مدیریت شرکت می‌باشد، اقدام نمایند.^۳

هر چند تنها مرجع صدور مجوز فعالیت متقاضیان، بیمه مرکزی است؛ لکن مطابق ماده ۳۹ قانون تاسیس بیمه مرکزی و بیمه‌گری، اشخاصی که درخواست آنها برای تاسیس و فعالیت در این حوزه رد می‌شود تا ۶۰ روز می‌توانند اعتراض خود را به هیأت وزیران تسلیم نمایند. پیش‌بینی هیأت وزیران به‌عنوان عالی‌ترین هیأت قوه مجریه کشور برای رسیدگی به چنین شکایاتی، چندان منطقی بنظر نمی‌رسد و اصلح آن است که هیأت یا اشخاص

۱. مطابق بند ج ماده ۳۰ قانون پولی و بانکی کشور مصوب ۱۳۵۱، تاسیس بانک در ایران موقوف به تصویب اساسنامه آن به وسیله شورای پول و اعتبار و صدور اجازه از طرف بانک مرکزی ایران است.

۲. در این زمینه می‌توان به فعالیت شرکت‌های امداد خودرو در جبران خسارات وارده به خودروهای دارای کارت طلایی اشاره کرد. شورای عالی بیمه در جلسه مورخ ۱۳۹۲/۰۲/۲۲، انجام اینگونه فعالیت‌ها را بدون اخذ مجوز از بیمه مرکزی ممنوع اعلام نموده و این تصمیم طی بخشنامه شماره ۲۰۵/۲۹۶۹۸ مورخ ۱۳۹۲/۰۷/۰۸ ابلاغ شده است.

۳. ماده ۱۹ آیین‌نامه شماره ۹۳ (حاکمیت شرکتی) شورای عالی بیمه.

حقوقی دیگر که از لحاظ سلسله مراتب اداری در سطح پایین تری قرار دارند به عنوان مرجع رسیدگی تعیین شوند.

۲-۵. اخذ مجوز از سازمان بورس

ضرورت پذیرهنویسی و امکان عرضه عمومی سهام در بورس از ویژگی‌های شرکت‌های سهامی است که نیازمند نظارت و در عین حال ساماندهی آنها است تا نسبت به حفظ حقوق ذینفعان اهتمام عملی انجام شود. بر همین مبنا علاوه بر اخذ مجوز از بیمه مرکزی، شرط تشکیل شرکت سهامی عام یا شرکت تعاونی سهامی عام، اعم از اینکه در بورس پذیرفته شده باشند یا خیر، نیازمند اخذ مجوز از سازمان بورس^۱ است. لکن به هنگامی که سرمایه شرکت‌های تعاونی سهامی عام کمتر از ۱۰ میلیارد ریال باشد از ثبت نزد سازمان بورس اوراق بهادار معاف می‌باشند.

۳-۵. غیرقابل انتقال بودن مجوز تاسیس شرکت بیمه

در حوزه فعالیت‌های تجاری و اقتصادی، امکان انتقال آنچه که اشخاص با تلاش و سرمایه‌گذاری خود بدست آورده‌اند، بدیهی و از حقوق معمول آنها به شمار می‌رود، لکن بنا به مصالحی ممکن است، چنین اختیاری به طور استثنایی از آنها سلب شود. علل پیش‌بینی محدودیت ممکن است متعدد و متفاوت باشد. بر همین مبنا و ظاهراً نظر به وجود شرایط خاص موسسین مانند داشتن برنامه جامع عملیاتی، سوابق مالی مناسب در سنوات قبل و حسن شهرت؛ شورای عالی بیمه وفق تبصره ماده ۱۵ آیین‌نامه شماره ۱۰۰ امکان انتقال مجوزهای صادره برای موسسین را منع نموده است.

این محدودیت محل نقد است، زیرا اولاً: بر فرض علت صدور مجوز به جهت وجود شرایط خاص موسسین، مشابه چنین ویژگی‌هایی در بسیاری از مجوزهای متکی بر شخصیت فردی اشخاص حقیقی وجود دارد ولی ممنوعیتی برای انتقال مجوز پیش‌بینی نشده است؛ ثانیاً: بر فرض ثبات شرایط، بدیهی است انتقال موقعی دارای اثر است که منتقل الیه نیز همان شرایط انتقال دهنده را دارای باشد؛ ثالثاً: به هنگامی که دریافت‌کننده مجوز

۱. ماده ۲۵ قانون بازار اوراق بهادار ۱۳۸۴.

شخصیت حقوقی است، نظر به استقلال شخصیت حقوقی موسسه از اعضای حقیقی، اعمال چنین محدودیتی موضوعاً منتفی است. ضمن اینکه فوت یا حجر عارضی بر اعضای حقیقی شخصیت حقوقی که مبنای صدور مجوز بوده، وضعیت نامعلومی در اعتبار و تداوم فعالیت موسسه بیمه خواهد گذاشت. لذا منع انتقال قابل توجه نیست، هر چند محدود کردن آن به اشخاص واجد شرایط لازم است.

۴-۵. ضمانت اجرای تاسیس و فعالیت بدون مجوز

امروزه اغلب فعالیت‌های اقتصادی و تجاری، نیازمند اخذ مجوزهای قانونی است و مآلاً ضمانت اجرای آن علاوه بر تعطیلی و ممانعت از فعالیت، موجب مسئولیت حقوقی برای موسسین و اداره کنندگان است. اما جرم تلقی کردن فعالیت‌های اقتصادی بدون مجوز، محل تردید بوده و حتی اگر مقنن در گذشته برای بعضی مشاغل مانند دلالی،^۱ اقدام به جرم‌انگاری نموده، دیگر از این رویکرد خود عدول کرده است. با وجود این، بعضی مواقع نظم و مصلحت عمومی ایجاب می‌کند برخی مشاغل و فعالیت‌های اقتصادی منحصراً توسط دولت انجام یا اگر قرار است به بخش خصوصی واگذار شود، تحت نظارت و با محدودیت‌های بیشتری در مقایسه با فعالیت‌های عادی باشد. هر چه موضوع فعالیت مهم و ارتباط نزدیکی با نظم عمومی و منافع جامعه داشته باشد شرایط، سخت‌تر و مآلاً ضمانت اجرای آن سنگین‌تر خواهد بود. فعالیت در حوزه‌های پلیسی و امنیتی، پزشکی و پولی و بانکی از این دست فعالیت‌ها است، لکن بنظر نمی‌رسد عملیات بیمه به‌رغم اهمیت آن در فعالیت‌های اقتصادی، هم‌ردیف موارد یادشده باشد، لکن قانونگذار ایرانی فعالیت بیمه‌ای کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی بدون اخذ مجوز از بیمه مرکزی را در حکم کلاهبرداری و مشمول مجازات قرار داده که محل ایراد است.^۲

۱. ماده ۹ قانون راجع به دلالان مصوب ۱۳۱۷ (اصلاحی ۱۳۹۹) مقرر می‌کند: «هرکس که بدون اخذ پروانه به شغل دلالی مشغول گردد و یا قبل از انقضاء ممنوعیت به دلالی اشتغال ورزد به حبس تأدیبی از شش ماه تا دو سال یا به غرامت از ۲۵/۰۰۰/۰۰۰ تا ۱۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال محکوم خواهد شد.»

۲. وفق ماده ۶۰ قانون بیمه اجباری خسارات واردشده به شخص ثالث در اثر حوادث ناشی از وسایل نقلیه مصوب ۱۳۹۵، فروش هر نوع بیمه‌نامه یا مبادرت به عملیات بیمه‌گری یا نمایندگی بیمه بدون مجوز قانونی، در حکم کلاهبرداری قلمداد شده و مرتکب علاوه بر مجازات کلاهبرداری، ضامن جبران خسارت وارده می‌باشد.

نتیجه گیری

فعالیت در زمینه بیمه، دارای ویژگی‌های منحصر به فردی مانند پذیرش تعهدات کوتاه و بلندمدت احتمالی، عدم تعیین دقیق میزان تعهدات بیمه گر به جهت مشخص نبودن تعداد وقوع و میزان خسارت احتمالی، کنترل منابع متعلق به بیمه گذاران بدون دادن تضامین متناسب و مآلاً عدم نظارت آنها بر رفتار و اقدامات بیمه گر است. به ویژه اینکه میزان خطرات تحت پوشش یک شرکت بیمه چندین برابر دارایی‌ها آن می‌باشد و در صورتی که ضوابط فنی و چارچوب‌های حرفه‌ای در تشکیل چنین موسساتی رعایت نشود، عدم انجام تعهدات بسیار محتمل و در نتیجه، موجب سلب اعتماد عمومی در جامعه می‌گردد. مقنن با درک این اختصاصات، اجازه تاسیس و فعالیت در این رشته تجاری را تنها به اشخاص حقوقی اعطا و در عین حال، فعالیت بدون اخذ مجوز قانونی را جرم‌انگاری کرده است تا مسیر سواستفاده برای اشخاص سودجو مسدود و اعتماد عمومی به این نهاد کاهش نیابد. برای تاسیس شرکت بیمه، علاوه بر دارا بودن شرایط عمومی قانون تجارت، شرایطی از قبیل وجود نصاب معینی از موسسین، محدودیت میزان مالکیت هر سهامدار، ممنوعیت مالکیت دولت و نهادهای عمومی غیردولتی، حداقل میزان سرمایه، تصویب مفاد اساسنامه الگو، احراز ویژگی‌های خاص مدیران در بدو تاسیس و شرایط اختصاصی نمایندگی بیمه پیش‌بینی شده است که بعضی شرایط مقرر، فاقد توجیه منطقی یا خارج از صلاحیت واضع آن (شورای عالی بیمه) و بعضاً موجب بروز مشکلاتی برای چنین موسساتی شده است.

از جمله ایرادات قابل اعتنا، منحصر کردن تشکیل موسسات بیمه، تنها در قالب شرکت ایرانی آنهم سهامی عام است، در حالی که منع و محدودیت تاسیس و فعالیت شرکت‌های بیمه خارجی به ویژه برای تضمین و حمایت از فعالیت و سرمایه گذاری خارجی فاقد توجیه منطقی است. علاوه بر این، نظر به اینکه ملاک تعیین شرکت ایرانی از خارجی، اقامتگاه شرکت است؛ محدود کردن فعالیت شرکتی که سرمایه آن تماماً متعلق به اتباع ایرانی ولی در خارج تشکیل شده است، قابل پذیرش نیست.

بنابراین، اصلاح مقررات بیمه در جهت امکان فعالیت سایر شرکت‌های تجاری، تعیین جایگاه و قلمرو شورای عالی بیمه به عنوان بالاترین مرجع وضع مقررات، تسهیل و فراهم نمودن امکان سرمایه گذاری خارجی به ویژه تشکیل شرکت در خارج از کشور برای اتباع

ایرانی خارج از ایران از جمله دستاوردهای مشخص این پژوهش است که می‌تواند مورد ملاحظه مسئولان این حوزه قرار گیرد.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Majid Banei Oskoei

<https://orcid.org/0000-0002-7477-1110>

Mohammad Javad
Ghorbani

<https://orcid.org/0000-0002-9655-298x>

منابع

کتاب‌ها

- ابراهیمی کرهرودی، احمد، مجموعه آرای هیات عمومی دیوان عدالت اداری، چاپ اول (تهران: انتشارات فردوسی، ۱۳۹۷).
- اسکینی، ربیعا، حقوق تجارت، شرکت‌های تجاری، جلد دوم، ویراست ۲، چاپ هجدهم (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۹۳).
- امامی، محمد و استوارسنگری، کوروش، حقوق اداری، چاپ پانزدهم، جلد اول (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۱).
- بابایی، ایرج، حقوق بیمه، ویراست دوم، چاپ سیزدهم (تهران: انتشارات سمت، ۱۳۹۴).
- بنایی اسکویی، مجید، دعوی ورشکستگی (ارمغان عمر: مجموعه مقالات در نکوداشت استاد دکتر محمود عرفانی) (تهران: نشر جنگل، ۱۳۹۹).
- پیکارجو، کامبیز و حسین‌زاده، لیلا، فرهنگ تخصصی واژگان بیمه، چاپ اول (تهران: انتشارات پژوهشکده بیمه، ۱۳۹۱).
- حیدری، حسن و چاقری، راضیه، مجموعه آیین‌نامه‌ها و مصوبات شورای عالی بیمه، چاپ اول (تهران: پژوهشکده بیمه، ۱۳۹۳).

- جباری، غلامحسین، حقوق بیمه، چاپ اول (تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی (ره)، ۱۳۹۵).
- خامسیان، فرزانه، طرح پژوهشی برآورد تعداد بهینه شرکت‌های بیمه در صنعت بیمه ایران (تهران: انتشارات پژوهشکده بیمه، ۱۳۹۶).
- ژان فرانسوا اترویل، ترجمه عبدالناصر همتی و علی دهقانی، مبانی نظری و عملی بیمه (تهران: انتشارات بیمه مرکزی، ۱۳۸۱).
- ستوده تهرانی، حسن، حقوق تجارت، جلد دوم، تحقیق و تعلیق: سید احمدی سجادی، سیدعلی، چاپ بیست و چهارم (تهران: نشر دادگستر، ۱۳۹۲).
- سکوتی نسیمی، رضا، حقوق شرکت‌های تجاری، جلد اول (تهران: انتشارات مجد، ۱۳۹۵).
- شایگان، سیدعلی، حقوق مدنی، چاپ اول (تهران: نشر طه، ۱۳۷۵).
- صالحی، محمد و کاظم کوهی اصفهانی، اصول قانون اساسی در پرتو نظرات شورای نگهبان (۱۳۹۴-۱۳۵۹)، جلد سوم (تهران: نشر پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۶).
- صقری، محمد، حقوق بازرگانی ورشکستگی نظری و عملی، چاپ اول (تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۷۶).
- طیار، شاهین، طرح پژوهشی ادغام و تملیک در شرکت‌های بیمه (تهران: پژوهشکده بیمه، ۱۳۹۷).
- عرفانی، محمود، حقوق تجارت، جلد دوم، شرکت‌های تجاری، چاپ اول (تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۸۸).
- عیسائی تفرشی، محمد، مباحثی تحلیلی از حقوق شرکت‌های تجاری، جلد دوم، شرکت‌های سهامی عام و خاص، چاپ اول (تهران: دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۶).
- کاتبی، حسینعلی، حقوق تجارت، چاپ هفتم (تهران: نشر گنج دانش، ۱۳۷۵).
- کاویانی، کوروش، حقوق ورشکستگی، چاپ اول (تهران: بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۹۱).
- کمیته فنی سازمان حسابرسی، مجموعه استانداردهای حسابداری، چاپ بیستم (تهران: سازمان حسابرسی، ۱۳۹۱).
- گلچینیان، عباس، کلیات و اصول بیمه‌های بازرگانی، چاپ چهارم (تهران: انتشارات شرکت بیمه البرز، ۱۳۹۱).
- قاضی شریعت پناهی، ابولفضل، بایسته‌های حقوق اساسی، چاپ چهاردهم (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۳).

- قائم مقام فراهانی، محمدحسین، ورشکستگی و تصفیه، چاپ نهم (تهران: نشر میزان، ۱۳۹۵).
- موسوی مرادی، سید موسی، طرح پژوهشی چارچوب حاکمیت شرکتی در شرکت‌های بیمه، پژوهشکده بیمه، (۱۳۹۵).
- نیاکان، لیلی، طرح پژوهشی ایجاد/انگیزه‌های تشکیل شرکت‌های بیمه تخصصی با تاکید ویژه بر شرکت‌های بیمه عمر (تهران: انتشارات پژوهشکده بیمه، ۱۳۹۶).

مقاله‌ها

- ابزری، مهدی و پازادیان، محمود، «حفظ ارزش حقیقی سرمایه در شرکت‌های بیمه»، فصلنامه صنعت بیمه، سال شانزدهم، شماره ۲، (۱۳۸۰).
- احمدی سجادی، سیدعلی، «ماهیت نمایندگی تجاری و مصادیق آن در حقوق ایران»، مجله مجتمع آموزشی قم، شماره ۱، (۱۳۷۸).
- اسلامیان، محمود، «تأملی بر اجرای اصل ۴۴»، نامه اتاق بازرگانی، شماره ۵۲۲، (۱۳۹۴).
- بادکوبه هزاوه، آرش، «قواعد حقوقی حاکم بر شرکت‌های تجاری تک‌شریک»، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۷۶، (۱۳۹۴).
- باقری، محمود و ساردوئی نسب، محمد، «مطالعه راهبری شرکتی بیمه در حقوق ایران»، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، دوره ۴۴، شماره ۴، (۱۳۹۳).
- باقری، محمود، آجورلو، مهدی و رحمانی، سعید، «تحلیل مبانی الزام تشکیل شرکت‌های بیمه در قالب شرکت سهامی عام»، فصلنامه پژوهشنامه بیمه، سال ۳۶، شماره ۴، (۱۴۰۰).
- پتفت، آراین و مومنی راد، احمد، «سیر تحول نحوه مداخله دولت در اقتصاد از منظر حقوق عمومی، از نظر دولت رفاه تا دولت تنظیمی»، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، سال ۱۷، شماره ۴۷، (۱۳۹۴).
- پورسید، سیدبهزاد و مطهرپور، محمود، «ماهیت حقوقی شرکت‌های تعاونی سهامی عام»، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال نوزدهم، شماره ۷۰، (۱۳۹۱).
- رهنمای رودپشتی، فریدون و کیانی، علی، «بررسی و تبیین استراتژی‌های مدیریت سرمایه در گردش شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران»، دانش و پژوهش حسابداری، شماره ۱۳، (۱۳۸۷).

- سلامی، شمس اله، باقرزاده، محمدرضا، مهرآرا، اسداله و متانی، مهرداد، «شناسایی و اولویت بندی عوامل حاکمیت شرکتي مطلوب در شرکت بیمه ایران»، فصلنامه پژوهشنامه بیمه، سال ۳۵، شماره ۴، (۱۳۹۹).
- عيسائي تفرشي، محمد و امير تيموري، سعيدة، شرکت تجاری تک عضوی و تطور تاریخی آن مطالعه تطبیقی، دانشگاه تربیت مدرس، پژوهش های حقوق تطبیقی، دوره هفدهم، شماره ۱، (۱۳۹۲).
- کاویانی، میثم، حمیدیان، محسن و بوستانی، سارا، «بررسی تاثیر حاکمیت شرکتي بر کارایی صنعت بیمه ایران»، فصلنامه پژوهشنامه بیمه، سال ۳۳، شماره ۳، (۱۳۹۷).
- محمودی، اصغر، «تشکیل شرکت با عضو واحد»، مجله علوم انسانی، شماره ۶۱، (۱۳۸۴).
- موسوی مرادی، سید موسی، طرح پژوهشی چارچوب حاکمیت شرکتي در شرکت های بیمه، پژوهشکده بیمه، (۱۳۹۵).
- نخعی پور، قاسم و سعیدی، محمدعلی، «اعتبارات عقلایی در تحلیل مبنای شخصیت حقوقی»، آموزه های فقه مدنی، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۱۹، (۱۳۹۸).
- نصیری اقدم، علی و فاتحی زاده، محسن، «سهم بخش خصوصی و بخش عمومی از واگذاری شرکت های دولتی»، جستارهای اقتصادی، شماره ۱۶، (۱۳۹۰).

References

Articles

- Antal Raluca Medaa and Sumandea Smionescu Ioan, Capital in Insurance Companies Efficient Creditor Protection or Outdated Concept?, Emerging Markets Queries in Finance and Business, Vol. 3, (2012).
- Chi-Hung, Chang, "The Dynamic Linkage between Insurance and Banking Activities: An Analysis on Insurance Sector Assets", Journal of Multinational Financial Management, Vol. 46, (2018).

- Karolina Puławska, “Financial Stability of European Insurance Companies During the COVID-19 Pandemic”, *Journal of Risk and Financial Management*, Vol. 14, No. 6., (2021).
- Sebastian, Schich, *Insurance Companies and the Financial Crisis*, *Financial Market Trends*, Vol. 2, (2009).
- Verezubova T, “Financial Strategy of Insurance Companies, *Polish Journal of Management Studies*, Vol. 11, No. 1, (2015).

In Persian

Books

- Audit Organization Technical Committee, *Accounting Standards Collection*, 20th Edition (Tehran: Audit Organization, 2011). [In Persian]
- Ebrahimi Karhrodi, Ahmad, *Collection of Votes of the General Board of the Administrative Court of Justice*, First Edition (Tehran: Ferdowsi Publications, 2017). [In Persian]
- Emami, Mohammad & Stwarsangri, Korosh, *Administrative Law*, 15th Edition, Volume 1 (Tehran: Meezan Publishing, 2011). [In Persian]
- Babaei, Iraj, *Insurance Laws*, 13th Edition (Tehran: Samt Publications, 2014). [In Persian]
- Banaeioskoei, Majid, *Bankruptcy Claim* (Armaghan Omar: Collection of Essays in the Memoirs of Dr. Mahmoud Erfani) (Tehran: Jangal Publishing, 2019). [In Persian]

- Heydari, Hassan & Chagari, Razieh, *The Collection of Regulations and Approvals of the Supreme Insurance Council*, First Edition (Tehran: Insurance Research Institute, 2014). [In Persian]
- Jabari, Gholamhossein, *Insurance Laws*, First Edition (Tehran: Allameh Tabatabai University Press, 2015). [In Persian]
- Khamsian, Farzan, *Research Plan to Estimate the Optimal Number of Insurance Companies in Iran's Insurance Industry* (Tehran: Insurance Research Institute Publications, 2016). [In Persian]
- Jean-Francois Etreuil, Translated by Abdul Naser Hemmati and Ali Dehghani, *Theoretical and Practical Principles of Insurance* (Tehran: Central Insurance Publications, 2012). [In Persian]
- Pikar Jo, Kambiz & Hosseinzadeh, Leila, *Specialized Dictionary of Insurance Terms*, First Edition (Tehran: Insurance Research Institute Publications, 2012). [In Persian]
- Skini, Rabia, *Commercial Laws, Commercial Companies*, Volume II, Edition 2, 18th Edition (Tehran: Samt Publications, 2013). [In Persian]
- Sotoudeh Tehrani, Hassan, *Trade Laws*, Second Volume, Implementation: Seyed Ahmadi Sajjadi, Seyed Ali, Twenty-fourth Edition (Tehran: Dadgostar, 2012). [In Persian]
- Sokoti Nasimi, Reza, *Laws of Commercial Companies*, Volume 1 (Tehran: Majd Publications, 2015). [In Persian]
- Shaygan, Seyed Ali, *Civil Rights*, First Edition (Tehran: Taha Publishing, 1996). [In Persian]
- Salehi, Mohammad & Kazem Kohi Esfahani, *Principles of the Constitution in the Light of the Views of the Guardian Council (1980-2015)*, Third Volume (Tehran: The Guardian Research Institute, 2017). [In Persian]

- Saqri, Mohammad, *Commercial Bankruptcy Laws- Theoretical and Practical*, First Edition (Tehran: Sahami Company, 1977). [In Persian]
- Tayyar, Shahin, *Research Project of Merger and Acquisition in Insurance Companies* (Tehran: Insurance Institute, 2017). [In Persian]
- Erfani, Mahmoud, *Trade Laws*, Second Volume, Commercial Companies, First Edition (Tehran: Jungle Publications, 2018). [In Persian]
- Issiaei Tafreshi, Mohammad, *Analytical Discussions of the Law of Commercial Companies*, Second Volume, First Edition (Tehran: Tarbiat Modares University, 2016). [In Persian]
- Katbi, Hossein Ali, *Commercial Law*, 7th Edition (Tehran: Ganj- e- Danesh Publishing, 1996). [In Persian]
- Kaviani, Korosh, *Bankruptcy Laws*, First Edition (Tehran: Meezan Law Foundation, 2011). [In Persian]
- Golchinian, Abbas, *Generalities and Principles of Commercial Insurances*, 4th Edition (Tehran: Alborz Insurance Company Publications, 2011). [In Persian]
- Ghazi Shariat Panahi, Abbolfazl, *Basic Laws Requirements*, 14th Edition (Tehran: Meezan Publishing, 2013). [In Persian]
- Qaim Maqam Farahani, Mohammad Hossein, *Bankruptcy and Liquidation*, 9th Edition (Tehran: Meezan Publishing, 2015). [In Persian]
- Mousavi Moradi, Seyed Mohsen, *Research Project of Corporate Governance Framework in Insurance Companies*, Insurance Research Institute, (2015). [In Persian]

- Niakan, Lili, *Research Plan to Create Incentives for the Formation of Specialized Insurance Companies with Special Emphasis on Life Insurance Companies* (Tehran: Insurance Research Institute Publications, 2016). [In Persian]

Articles

- Abzari, Mehdi & Pazadian, Mahmoud, "Maintaining the Real Value of Capital in Insurance Companies", *Insurance Industry Quarterly*, No. 2, (2008). [In Persian]
- Ahmadi Sajjadi, Seyed Ali, "The Nature of Commercial Agency and Its Examples in Iranian Law", *Qom Educational Complex Magazine*, No. 1, (1999). [In Persian]
- Badkobehe Hezaveh, Arash, "Legal Rules Governing Single-partner Commercial Companies", *Commercial Research Quarterly*, No. 76, (2014). [In Persian]
- Bagheri, Mahmoud & Sardoi Nasab, Mohammad, "Study of Corporate Governance of Insurance in Iranian Law", *Private Law Studies Quarterly*, Vol. 44, No. 4, (2014). [In Persian]
- Bagheri, Mahmoud, Ajurlo, Mehdi & Rahmani, Saeed, "Analysis of the Basics of the Requirement to form Insurance Companies in the form of a Public Company", *Insurance Research Quarterly*, No. 4, (2021). [In Persian]
- Islamian, Mahmoud, "Reflection on the Implementation of Principle 44", *Chamber of Commerce Letter*, No. 522, (2014). [In Persian]
- Issaei Tafreshi, Mohammad & Amirtimori, Saeedeh, *Single-member Commercial Company and Its Historical Development, A Comparative*

Study, Tarbiat Moddares University, Comparative Law Researches, 17th Term, No. 1, (2012). [In Persian]

- Kaviani, Maitham, Hamidian, Mohsen & Bustani, Sara, "Investigating the Effect of Corporate Governance on the Efficiency of Iran's Insurance Industry", Insurance Research Quarterly, No. 3, (2017). [In Persian]
- Mahmoudi, Asghar, "Establishment of a Company with a Single Member", Journal of Human Sciences, No. 61, (2004). [In Persian]
- Mousavi Moradi, Seyed Moussa, Research Project of Corporate Governance Framework in Insurance Companies, Insurance Research Institute, (2015). [In Persian]
- Nakhaipour, Qasem & Saeedi, Mohammad Ali, "Rational Credits in Analyzing the Basis of Legal Personality", Teachings of Civil Jurisprudence, Razavi University of Islamic Sciences, No. 19, (2018). [In Persian]
- Nasiri Aghdam, Ali & Fatehizadeh, Mohsen, "Private Sector and Public Sector Share in the Transfer of State-owned Companies", Economic Surveys, No. 16, (2018). [In Persian]
- Petoft, Arin & Momeni Rad, Ahmed, "The Evolution of the Government Intervention in the Economy from the Point of View of Public Law, from the Point of View of the Welfare State to the Regulatory State", Public Law Research Quarterly, No. 47, (2014). [In Persian]
- Poorseyed, Seyed Behzad & Motaharpour, Mahmoud, "The Legal Nature of Public Cooperative Companies", Parliament and Strategy Quarterly, No. 70, (2011). [In Persian]
- Roudposhti, Fereydoun & Kiyani, Ali, "Review and Explanation of Working Capital Management Strategies of Companies Admitted to Tehran Stock

Exchange”, Accounting Knowledge and Research, No. 13, (2008). [In Persian]

- Salami, Shamsolah, et al., “Identification and Prioritization of Favorable Corporate Governance Factors in Iran Insurance Company”, Insurance Research Quarterly, No. 4, (2019). [In Persian]

استناد به این مقاله: بنایی اسکویی، مجید و قربانی، محمدجواد، «تحلیل حقوقی نظام خاص حاکم بر تشکیل شرکت ها و موسسات بیمه»، پژوهش حقوق عمومی، دوره ۲۶، شماره ۸۴ (۱۴۰۳)، ۷۹-۱۲۲.

Doi: 10.22054/QJPL.2024.70338.2824

The Quarterly Journal of Public Law Research is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License